

KVĚTEN-ČERVEN 1958

zprávy

ČÍSLO 78

KRAJSKÉHO
VLASTIVĚDNÉHO
MUSEA
V OLOMOUCI
„K TÝDNU MUSEÍ 1958“

Vážení kolegové,

gigantické vědecké objevy posledních desetiletí, které jsou dílem lidí všech ras, náboženství, národů, ideologií, přivedly lidstvo na práh nové technické revoluce, která dává předpoklady k odstranění hladu a nedostatku na celém světě a k nastolení šťastného života pro všechny. Současně jsou však stále činěny pokusy zneužít těchto vymožeností proti lidstvu a největší díla lidských mozků a rukou se tak stávají pro lidstvo nebezpečím dříve nepředstavitelného dosahu, které hrozí lidstvo uvrhnout na pokraj zkázy. Neustále jsou kladeny překážky všem pokusům o mírové soužití a mírové řešení všech náležitých mezinárodních otázek. Mir, nezbytná podmínka dalšího života lidstva, je stále vážně ohrožen a tím i kultura a věda celého světa.

Pracovníci museí Olomouckého kraje (Československo) se proto rozhodli na svém krajském shromáždění dne 17. května 1958, konaném v Olomouci u příležitosti „Národního týdne museí“, obrátit se na své kolegy, musejní pracovníky v jiných zemích s výzvou ke společnému boji proti pokusům o rozpoutání nové světové války, která by celému lidstvu přinesla nezměrné utrpení, obrovské ztráty na lidských životech a která by zničila četné výsledky světové kultury, umění a vědy.

Voláme všechny vědecké i ostatní pracovníky museí, kteří stejně jako my milují svou práci a kteří stejně jako my pro ni potřebují trvalý mir, aby se s námi zúčastnili boje za zachování míru ve světě a aby tímto úsilím pomohli ubránit a zachovat dědictví minulých tisíciletí, skvělé umělecké, vědecké, historické sbírky, architektonické památky a všechny ostatní kulturní poklady, jež lidstvo dosud vytvořilo. Právě my, musejní pracovníci, jejichž posláním je uchování těchto pokladů, jsme si více než jiní vědomi jejich ceny a nebezpečí, kterým je ohrožovala kterákoliv válka v historii a kterým je v nekonečně znásobeném rozsahu ohrožuje válka atomová. Postavme se společně do boje za zachování tohoto dědictví minulosti a tím zároveň chraňme i současný život a jeho díla.

Jsme přesvědčeni, že spolu s námi aktivně podpoříte požadavky mírumilovné většiny lidstva ve světě, které by významně pomohly zachování míru: bezodkladné jednání o odstranění válečného nebezpečí, zastavení studené války a nastolení mírového soužití a spolupráce všech zemí bez ohledu na jejich ideologii a společenský řád,

zastavení pokusů s nukleárními zbraněmi všude a navždy, vytvoření bezatomového pásma ve střední Evropě (kam patří i naše země) a zřeknutí se použití atomových zbraní ze strany velmocí,

znemožnění vyzbrojování německé spolkové armády, nejnebezpečnějšího ohniska nové světové války, smrtelnými, dokonce nukleárními zbraněmi,

urychlené uskutečnění schůzky představitelů mocností na nejvyšší úrovni, která by vážně tyto otázky řešila.

Již před dvěma lety, při příležitosti „Mezinárodní musejní kampaně“ v roce 1956, jsme se obrátili na světovou musejní veřejnost s výzvou k boji za mír a k založení světového „Musea míru“. Nebezpečí války se od této doby bohužel nezmenšilo. Proto se na Vás znovu obracíme s touto výzvou. Přijměte ji jako výraz naší touhy po přátelství a míru ve světě, po dalším sblížení všech zemí na poli mírového soutěžení, na poli kultury, vědy, umění.

Těšíme se, že nám odpovíte. Byli bychom rádi, kdyby dnešní náš dopis byl počátkem našeho soustavného styku, abychom i my tak přispěli snaze o sblížení všech poctivých lidí na celém světě.¹⁾

Pracovníci Krajského vlastivědného musea
v Olomouci a ostatních museí Olomouckého
kraje,
Olomouc, Purkrabská 2,
Československo

Aktiv vlastivědných pracovníků okresu a města Olomouce

Vedle své krajské funkce má Krajské vlastivědné museum v Olomouci také funkci okresního musea pro okres Olomouc-venkov a městského musea pro město Olomouc. Z těchto funkcí mu přirozeně vyplývá celá řada úkolů a povinností. Je třeba otevřeně přiznat, že tyto své povinnosti k městu a okresu plnilo dosud KVM špatně, případně je v určitých směrech neplnilo vůbec. Odtrhlo se tak od své nejvlastnější a nejužší základny, což se projevilo velmi nepříjemnými důsledky i pro ně samé. Odpovědní činitelé města i okresu je začali chápat jako složku cizí a jako s cizí složkou s ním pak zacházeli. Tato situace byla kritisována jak ze strany města, tak ze strany okresu. Dosud jsme se s ní však nedokázali vyrovnat, i když na dílčích úsecích a dílčím způsobem se i dříve něco udělalo (např. na úseku ochrany přírody).

Proto se přiblížení městu a okresu stalo jedním z nejvážnějších úkolů letošního „Týdne museí“. Vedle jiných akcí, o nichž je referováno jinde, je nejvýznamnějším krokem v tomto směru svolání aktivu vlastivědných pracovníků města a okresu a utvoření okresního vlastivědného sboru jako stálého orgánu pro město i okres. Aktiv byl svolán museem a odbory pro školství a kulturu MěNV a ONV na středu dne 15. května odpoledne. Byli na něj pozváni všichni kronikáři, konservátoři a zpravodajové památkové péče a ochrany přírody, průvodci, členové vlastivědných kroužků při KVM i jiní vlastivědní pracovníci. S celkovou účastí 104 osob jsme spokojeni, i když zdaleka nezachycuje vlastivědné pracovníky všechny.

Podstatná část doby, aktivu vyhrazené, byla věnována praktickým ukázkám vlastivědné práce. Po zahájení ředitelem KVM s. dr. K a n y z o u a okresním inspektorem pro kulturu s. R. R o z s y p a l e m, předvedli vlastivědní pracovníci z Dolan své pásmo o obci Dolanech, jehož jádrem je obsáhlá série barevných diapositivů, zachycujících obec. Autorem obrázků je s. Š n y r y c h. Obrázky jsou doprovázeny mluveným slovem, jehož autorem je spisovatel Stanislav K r e j č í. V poslední době autoři zachytili celý text v uměleckém propracování a s hudebním doprovodem na gramofonovou desku, s jejíž ukázkou také účastníky seznámili. Přes dílčí nedostatky (určitá statičnost), patří pásmo k nejlepším dosavadním výsledkům vlastivědné práce v našem kraji a mělo jako při dřívějších předváděních v řadě obcí velký úspěch.

Druhou ukázkou vlastivědné práce byla výstavka „Trusovice od minulosti k dnešku“, otevřená v rámci aktivu. Výstavku uspořádali bez jakékoli pomoci vlastivědní

¹⁾ Tento text byl v anglickém znění zaslán některým museím v západních zemích.

pracovníci z Trusovic z iniciativy a pod vedením kronikáře MNV s. Jindřicha Kuby. Uvážíme-li, že Trusovice jsou malá obec (mají pouze něco přes 300 obyvatel), je výstavka skutečně pozoruhodná a překvapí jak rozsahem, tak obsahem a formou uspořádání. K zahájení výstavky připravil mladý učitel z Trusovic s. Tlačbaba za spolupráce s. Kuby pásmo o historii Trusovic. Hutnou přednášku o historii obce proložil velmi šťastně recitačními i zpěvními vložkami, které nacvičila svazácká skupina z Trusovic. Vzniklo tak velmi šťastné pásmo, které přístupnou a poutavou formou dává poučení. Také pásmo bylo předvedeno k zahájení výstavky v KVM. Výstavku v Trusovicích navštívilo přes 500 osob a stala se skutečnou kulturní událostí obce (bližší o ní v samostatném článku s. Kuby). Plným právem byla proto přenesena do KVM jako vzorný příklad pro ostatní.

V rámci aktivu odměnili městský národní výbor, okresní národní výbor a odbor pro školství a kulturu rady KNV několik zasloužilých vlastivědných pracovníků čestným uznáním a knižním darem za dosavadní práci. Jsou to:

- inž. Josef Kšír, Olomouc, konservátor státní památkové péče pro město Olomouc
– za dlouholetou obětavou práci na poli ochrany kulturních památek,
- Jindřich Kuba, kronikář MNV Trusovice, a spolupracovníci –
– za příkladnou iniciativu a obětavost při uspořádání vlastivědné výstavky a besedy,
- Alois Mann, Bystrovany, zpravodaj pro ochranu přírody a krajiny
– za vzornou práci na poli ochrany přírody a krajiny,
- Václav Milder, Olomouc, člen národopisného kroužku při Kraj. vlast. museu
– za dlouholetou sběratelskou činnost v oboru národopisu,
- František Nykl, kronikář MNV, Chomoutov
– za dlouholetou vzornou kronikářskou práci,
- Josef Svoboda, Příkazy, zpravodaj pro ochranu kulturních památek
– za vzornou práci na poli ochrany kulturních památek,
- Vojtěch Trázník, Olomouc, předseda biologického kroužku při Kraj. vlast. museu
– za vynikající organizátorskou práci v biologickém kroužku,
- Antonín Zemánek, Olomouc, kronikář pro obvod Chválkovice
– za obětavou a cílevědomou kronikářskou práci.

Po dohodě s odbory pro školství a kulturu rad MěNV a ONV vyhlásil na aktivu pracovníků KVM s. dr. Vlad. Jocheman program další spolupráce musea s vlastivědným aktivem města a okresu v těchto hlavních bodech:

KVM přebírá soustavnou péči o vlastivědný aktiv města a okresu (kronikáři, zpravodajové památkové péče i ochrany přírody, vlastivědné kroužky, průvodci a jiní),

všechny vlastivědné pracovníky města a okresu považuje napříště KVM za svůj aktiv spolupracovníků,

všichni tito pracovníci se mohou obracet kdykoli na KVM a jeho pracovníky o odbornou a metodickou radu i pomoc ve všech úsecích vlastivědné práce,

všichni tito pracovníci budou na požádání dostávat zdarma „Zprávy KVMO“,

všichni tito pracovníci mají na předložení služební průkazky (kronikáře, konservátora apod.) kdykoli volný vstup do expozic a výstav KVM,

KVM přebírá funkci okresního a městského kronikářského střediska a bude poskytovat kronikářům odbornou i metodickou pomoc,

„Zprávy KVMO“ se vedle dosavadních funkcí stanou po dohodě s okresním vlastivědným sborem také orgánem tohoto sboru a vlastivědného aktivu města a okresu,

KVM bude vydávat (jako součást „Zpráv“ nebo samostatně) pravidelný zpravodaj pro potřebu vlastivědného aktivu města a okresu,

KVM si vyžaduje aktivní pomoc aktivu především na úseku organizace hromadných návštěv musejních expozic tak, aby se vlastivědní pracovníci stali důvěrníky musea v tomto smyslu, a při sběru musejního materiálu z přírody, historie i současného života města a okresu (připraví zvláštní sběrovou akci),

aktiv vlastivědných pracovníků města a okresu bude svoláván pravidelně aspoň jednou ročně,

jako stálý orgán vlastivědného aktivu ke stálému styku s museem a příslušnými národními výbory se zřizuje okresní vlastivědný sbor pro město a okres Olomouc, který jako poradní a iniciativní orgán bude pomáhat rozvíjet a řídit vlastivědnou práci.

Tento program byl kladně přijat. Jednomyslně byl pak schválen okresní vlastivědný sbor v tomto složení:

Stanislav Krejčí, spisovatel, kronikář MNV, Svatý Kopeček — jako předseda,

František Běhal, aktivista stálé památkové komise MěNV, Olomouc,

dr. Šárka Brettschneiderová, vedoucí městského archivu,

Václav Burian, vedoucí oddělení olomucian KVM Olomouc,

inž. arch. Václav Capoušek, vedoucí asanačního oddělení Státního ústavu pro projektování měst a vesnic, Olomouc,

Jan Jandera, kronikář pro obvod Nové Sady, Olomouc,

inž. Josef Kšíř, Olomouc, konservátor státní památkové péče pro město a okres Olomouc,

Jindřich Kuba, kronikář MNV, Trusovice,

Alois Mann, zaměstnanec ONV Olomouc, zpravodaj pro ochranu přírody, Bystrovany,

Stanislav Makas, předseda národopisného kroužku při KVM Olomouc,

Václav Milder, člen národopisného kroužku při KVM Olomouc,

František Novotný, kronikář MěNV, Olomouc,

Vilém Pátek, člen soc.-ekonomického kroužku při KVM Olomouc,

Vladimír Spáčil, vedoucí okresního archivu CNV, Olomouc,

Václav Stratil, učitel zem. technické školy, Olomouc,

Josef Svozil, zpravodaj pro ochranu přírody, Horka n. M.,

Josef Svozil, zpravodaj pro ochranu kulturních památek, Příkazy,

Karel Langer, zpravodaj pro ochranu kulturních památek, Dolany,

Otto Sýkora, průvodce, aktivista památkové komise MěNV, Olomouc,

dr. Bohumil Šula, pracovník KVM, konservátor pro ochranu přírody pro město a okres Olomouc,

Alois Vašíček, kronikář MNV, Dub n. M.

S průběhem aktivu můžeme být spokojeni. Ukázal jasně, jaké rezervy dobrovolných pracovníků máme. Ukázal jasně, že je možno dosáhnout toho, aby tito dobrovolní pracovníci, stejně jako příslušné národní výbory, cítili krajské museum jako svoje vlastní zařízení. Podaří-li se to, bude to nepochybně k velkému prospěchu vlastivědné práce jako celku i musea samého. Je ovšem třeba, aby si všichni — dobrovolní vlastivědní pracovníci, pracovníci národních výborů a v prvé řadě všichni pracovníci musea samého — uvědomili důležitost této práce a udělali skutečně všechno pro její zdar. Aktiv je třeba hodnotit jako úspěšný začátek, ale nic víc než začátek.

vjo

Krajský aktiv vlastivědných kroužků

Úkoly podstatného rozšíření a prohloubení osvětové práce jako významné součásti práce ideologické, jak je stanoví stranické dokumenty poslední doby, kladou také na musea a na vlastivědnou práci vůbec velké požadavky. Snad nejdůležitějším z nich, který je také předpokladem pro splnění základních úkolů dalších, včetně vybudování nových expozic ve všech museích, je nutnost postavit vlastivědnou práci na co nejširší základnu a maximálně rozšířit její dosah. Proto, stejně jako na všech ostatních úsecích společenského života vůbec a kulturně osvětové práce zvláště, vystupuje na pořad dne zvláště naléhavá otázka aktivů dobrovolných spolupracovníků. Těmito úvahami vedeni, zařadili jsme na program pravidelného čtvrtletního aktivu musejních pracovníků práci vlastivědných kroužků jako základní formy aktivu spolupracovníků ve vlastivědné práci. Vidíme v tom nejlepší přípravu k nástupu k plnění závažných úkolů, které i pro vlastivědnou práci stranické dokumenty vytyčily a které ještě vytyčí XI. sjezd KSČ.

Tomuto poslání jsme přizpůsobili i formu aktivu. Důraz jsme položili na účast dobrovolných vlastivědných pracovníků, členů kroužků. Do přípravy aktivu jsme zapojili všechna musea v kraji a jejich musejní rady, jimž byl návrh programu předem předložen k vyjádření a která obstarala také podstatnou část programu sama. Těžiskem jednání jsme učinili koreferáty pracovníků vlastivědných kroužků samých. Tím jsme se pokusili dosáhnout co největší konkrétnosti jednání a skutečně aktivní účasti pracovníků zdola a odstranit tak mnohokrát kritisovaný instruktážní charakter našich aktivů, kde jsou pracovníci shora „poučováni“ a kde jsou jim „stavěny úkoly“ bez jejich aktivní účasti. Povedlo se nám to jen zčásti, ukázalo se, že je to sice jediné správné řešení, že však vyžaduje ještě pečlivější přípravy, než tomu bylo tentokrát.

Aktivu, který se konal v sobotu dne 17. května jako součást „Týdne museí“, se zúčastnilo celkem 64 pracovníků museí a vlastivědných kroužků. V úvodním slově seznámil vedoucí kulturního oddělení odboru pro školství a kulturu rady KNV soudruh H r a b o v s k ý vlastivědné pracovníky s úkoly, které i na ně kladou stranické dokumenty a které vytyčí XI. sjezd strany. V úvodní části aktivu bylo dále předáno čestné uznání odboru školství a kultury rady KNV několika zasloužilým vlastivědným pracovníkům kraje za jejich dosavadní práci. Jsou to:

- Václav B u r i a n, vedoucí hist. oddělení Krajského vlastivědného musea, Olomouc
— za dosavadní obětavou práci, hlavně za vybudování nové expozice feudalismu v KVM,
- Vilém F u h r m a n, správce okresního vlastivědného musea v Šumperku
— za dlouholetou obětavou musejní práci a budování musea,
- Josef H o r k ý, člen musejní rady pobočky okres. vlastivědného musea v Mohelnici
— za obětavou výzkumnou a organizační práci v museu,
- Karel S e d l á k, správce okresního vlastivědného musea v Litovli
— za dlouholetou musejní a vlastivědnou práci, zejména za vzornou evidenci musejních sbírek,
- Josef V a l í č e k, správce okresního vlastivědného musea ve Šternberku
— za rozsáhlou musejní a vlastivědnou práci, zejména za příkladnou práci s pionýrskými vlastivědnými kroužky.

V hlavním referátu o práci vlastivědných kroužků promluvil vedoucí Kabinetu pro musejní a vlastivědnou práci při Národním museu s. Václav P u b a l. Z jeho referátu je třeba podtrhnout informaci o jednání o zřízení Ústřední vlastivědné rady. V další části pak hovořili v koreferátech pracovníci jednotlivých vlastivědných kroužků o zkušenostech ze své práce. Nemělo tu jít o prostý výpočet akcí — proto také byly referáty předem připraveny tak, aby se soustředily vždy na to, co

je v práci toho kterého kroužku nejtypičtější a pro ostatní nejpoučnejší. I když se toho podařilo dosáhnout jen zčásti, přinesly tyto koreferáty nesporně bohaté poučení.

O práci vlastivědného kroužku závodního klubu Uničovských strojřen, zejména o přípravě expozice závodu, mluvil předseda kroužku s. dr. Soušek, o práci vlastivědných kroužků mládeže ve Sternberku s. J. Valíček, o činnosti vlastivědného kroužku v Žarošicích (kraj Gottwaldov) jeho jednatel s. Jar. Vlach, o činnosti okresního vlastivědného sboru v Zábřehu jeho předseda s. Lang z Loštic, o vlastivědné publikační činnosti na okrese Zábřeh vedoucí redaktor sborníku „Severní Morava“, okresní inspektor pro kulturu s. Kapusta, o práci přírodovědeckého kroužku v Prostějově jeho předseda s. inž. Vlad. Souček. Tyto referáty, stejně jako referát s. Fuhrmana o práci vlastivědných kroužků v Šumperku, hlavně na poli přednáškové činnosti, a s. Dostála o vlastivědné práci v Čelčicích, jsou v podstatném výtahu uveřejněny dále.

Dále přednesl zprávu o činnosti vesnického vlastivědného kroužku ve Vřesovicích (okres Prostějov) jeho předseda s. Kaván. Kroužek vznikl minulého roku z popudu prostějovského musea. Ve své dosavadní činnosti uspořádal několik vlastivědných přednášek a besed, dále dva vlastivědné zájezdy, dvě výstavy obrazů místních umělců aj. Kroužek se tak stal významným kulturním činitelem na vesnici.

O práci vlastivědného kroužku v Moravičanech (okres Zábřeh) hovořil jeho předseda s. Krbec. Kroužek, který vznikl začátkem roku 1957, vyvolal v obci rozsáhlou a úspěšnou akci sběru materiálu, z něhož nainstaloval místní vlastivědnou jizbu. Uspořádal dále několik osvětových akcí.

Soudruh Matěj Teichman, člen musejní rady OVM Přerov, hovořil o práci rady. Musejní rada okresního vlastivědného musea J. A. Komenského v Přerově má nyní 36 členů. Schází se k pravidelným schůzkám jednou měsíčně, na nichž vedle organizačních záležitostí je vždy na programu vlastivědná přednáška. Při radě jsou ustaveny specializované kroužky. Vlastivědný kroužek má skupinu mládeže z osmiletky, pořádá vlastivědná putování, provádí soupisy památných míst, zaniklých vinohradů apod., uspořádal besedu se starým komunistou, dále prohlídku památných domů. Členové kroužku řídí metodicky práci kronikářů na okrese. Propagační a výtvarný kroužek provádí pro museum propagaci a fotografické a reprodukční práce ve vlastní fotokomoře. Uspořádal několik výtvarných výstav, přednášek, koncertů. Pro práci přírodovědeckého kroužku byla v museu upravena preparátorská dílna, jeho členové přednáší pro pionýry na okrese. O musejní knihovnu, značně rozsáhlou, pečuje knihovní kroužek, složený hlavně z učitelů osmiletky. Archeologický kroužek sleduje výzkumné práce v okrese.

O práci kroužků při Kraiském vlastivědném museu podal konečně informaci ředitel s. dr. Kanyza. Diferenciace kroužků dává podstatně jiné podmínky pro práci než v okresních městech nebo na vesnicích. Před 4 lety se ustavily kroužky: biologický, anorganický, antropologický, národopisný, archeologický, historie lékařství, numismatický, uměleckých řemesel. Některé se zatím rozešly, naopak přibýly nové: historický, sociálně ekonomický a dva kroužky mládeže: na pedagogické škole Julia Fučíka v Olomouci a při osmiletce v Úsově. Činnost kroužků spočívala dosud většinou jen v pravidelných přednáškách, besedách a vycházkách, v poslední době začíná i aktivnější činnost ve sběru materiálu, spolupráci při přípravě expozic, ošetřování sbírek apod.

V následující diskusi pak promluví ještě další účastníci aktivu. V závěru aktivu byl jednomyslně schválen návrh, aby některým museím na Západočesku byla zaslána výzva k účasti na boji za mír a zákaz nukleárních zbraní (je publikována na jiném místě). Aktiv pak přijal toto usnesení:

„Musejní a vlastivědní pracovníci, shromáždění na krajském aktivu v Olomouci dne 17. května 1958, se zavazují:

1. pro zkvalitnění práce prostudovat a uvést v činnost „Usnesení ÚV KSČ o dalším rozvoji a prohloubení ideové účinnosti osvětové práce“,

2. rozvíjet na co nejširší základně různé formy vlastivědné práce a získávat pro ni co nejširší okruh spolupracovníků,

3. usilovat o ustavení okresních vlastivědných sborů ve všech okresech a zúčastnit se práce v nich,

4. využívat všech dosavadních publikačních možností k uveřejňování dobrých vlastivědných prací, které projdou vážným recensním řízením,

5. účastníci aktivu protestují proti vydávání špatných turistických průvodců, jejichž odstrašujícím příkladem je oblastní turistický průvodce č. 35 „Drahanská a svitavská vrchovina“ (autor inž. Vlad. Juza a kolektiv, vydalo Státní tělovýchovné nakladatelství).“

Ve spolupráci s metodickým kabinetem krajského domu osvěty jsme dále připravovali zřízení krajského poradního sboru pro vlastivědnou práci, který měl být ustaven na tomto aktivu. Pro nedostatečnou připravenost k tomu však ještě nemohlo dojít. Byl proto ustaven a schválen pouze přípravný výbor, který dostal za úkol dokončit přípravy tak, aby krajský poradní sbor mohl být ustaven nejpozději na dalším čtvrtletním aktivu musejních pracovníků ve III. čtvrtletí. Přípravný výbor byl schválen v tomto složení:

dr. Zdeněk Filip, odb. asistent katedry základů marx.-leninismu, Vysoká škola pedagogická, Olomouc,

Vilém Fuhrman, ředitel osmiletky, správce okresního vlastivědného musea, Šumperk,

dr. Jan Kühndel, ředitel musea v. v., místopředseda Svazu českých museí, konservátor stát. pam. péče pro okres Prostějov, Prostějov,

dr. Jaroslav Kanyza, ředitel Krajského vlastivědného musea v Olomouci, Olomouc, Adolf Lang, důchodce, správce pob. okresního vlastivědného musea a předseda okresního vlastivědného sboru pro okres Zábřeh, Loštice,

Mír. Pavlík, metodický pracovník krajského domu osvěty, Olomouc

Richard Rozsypal, okresní inspektor pro kulturu, ONV Olomouc,

Alois Rečka, vedoucí studia Čs. rozhlasu, Olomouc,

dr. Jarolím Schäfer, odb. asistent katedry geogr.-geol. Vysoké školy pedagogické, Olomouc,

Karel Sommer, odb. asistent katedry základů marx.-len. Palackého university, Olomouc,

dr. Boh. Šula, pracovník KVM, konservátor pro ochranu přírody pro okres a město Olomouc, krajský konservátor pro ochranu přírody, Olomouc,

Rudolf Stuna, redaktor Stráže lidu, Olomouc,

Jan Tesař, pracovník Krajského ústavu pro další vzdělání učitelů, Olomouc,

Jaroslav Vlach, knihovnik VŠP, jednatel vlastivědného kroužku pro Žarošice, funkcionář turistické sekce KV Čs. svazu tělesné výchovy, Šternberk.

vjo

Přírodovědný kroužek OVM v Prostějově

Bývalé museum města Prostějova bylo zaměřeno takřka jen směrem historickým, a proto také nevykazovalo přírodovědnou činnost a nemělo systematických sbírek přírodnin. Změnou na OVM byla dána nutnost zřídit v museu takovou složku, která by se zabývala přírodovědnou činností, a tak vytvořila náplň, požadovanou statutem okresních vlastivědných museí.

Proto na schůzi dne 15. prosince 1955 byl ustaven přírodovědný kroužek. Na ustavující schůzi byli pozváni všichni, kteří se přírodovědou dříve zabývali a dále ti, od kterých se tato činnost dá očekávat. Za účasti asi dvaceti pozvaných byl kroužek ustaven, předsedou zvolen soudruh inž. Vl. Souček a činnost kroužku rozvržena do sekce mineralogicko-geologické, botanické a zoologické.

Dále byl stanoven plán pro nejbližší dobu, který se soustředil hlavně do těchto dvou bodů:

1. založení sbírek přírodnin (základních), které by později byly zčásti instalovány jako výstavní,

2. vhodnou propagací přírodovědy získat co nejvíce členů a rozšířit tak pracovní kolektiv musea co nejvíce.

Než lze zapírat, že druhý bod plánu byl splněn jen zčásti. Nezískali jsme starší pracovníky, ale ani nábor mladých se nám nezdařil. Přes to, že se členové bývalého přírodovědeckého klubu zapojili jen zčásti, získali jsme několik agilních nových pracovníků, takže lze mluvit o úspěchu v prvním bodě našeho plánu. V kroužku pravidelně pracuje nyní asi 10 pracovníků a mimo to pomáhají nám i jiné kroužky, jako vlastivědný kroužek Agrostroje. S ním jsme v úspěšné spolupráci. Od přírodovědeckého klubu převzali jsme knihovnu, která má cenné starší knihy, a zejména sborníky, věstníky a jiné publikace korporací, zabývajících se přírodovědou.

Již v roce 1956 byla zahájena ponejvíce sběratelská činnost ve všech sekcích, i když se počet pracovníků v sekci omezoval na pouhého jedinice. O činnosti sekcí byly podávány referáty na pravidelných měsíčních schůzích celého kroužku.

Tak v oboru mineralogie a geologie byly získány soukromé sběry s. dr. O v e č k y, s. S n á š e l a a s. inž. S o u č k a. Byly navázány styky se sběrateli, stojícími mimo museum, a i u těch bylo docíleno kladných výsledků. Dá se říci, že v poměrně krátké době je k dispozici tolik výstavního paleontologického materiálu, že bude brzy možno přistoupit k instalaci systematické sbírky geologické. V oboru botaniky sou-druh inž. V l a d. K a v k a přistoupil v roce 1956 k soustavnému sběru rostlin okresu a založil sbírku dokladů, uložených v herbáři. Dále pořídil z veškeré publikované literatury kartotéku starých nálezů a současně kartotéku dokladů, uložených v herbáři. Během let 1956–1958 shromáždil asi čtyři pětiny publikovaných starých nálezů a mimo to našel asi 150 druhů nových. V roce 1958 rozšiřuje sbírku o mechy, játrovky a lišejníky. Mimo to vedl asi 5 exkurzí do terénu s cizími kroužky. V oboru zoologie je úloha sekce obtížná, protože náplň zoologických sbírek je příliš rozměrná a hlavní potíží spočívá v tom, že některé dílčí zoologické obory nemají odborných sběratelů. Zásluhou s. Fr. U r b á š k a byla založena systematická a přehledná sbírka *Coleopter* a částečně i *Lepidopter*. Sbírkou se zatím umísťují do tzv. musejek. Dále se sbírají některé čeledi *Hymenopter*. Zoologické sbírky doplnil sbírkou recentních měkkýšů s. inž. V l a d. K a v k a.

Ze zprávy vyplývá, že činnost, a to převážně sběratelská, byla značná, a že pokračuje uspokojujivě. Velkou překážkou činnosti kroužku byla ta okolnost, že z technických důvodů nebyly k dispozici vhodné pracovní s příslušným zařízením pro preparaci a konservaci nálezů. Doporučuje se, aby na toto v první řadě bylo pamatováno při všech OVM, poněvadž to podle mého názoru je základní podmínkou zdárné práce kroužků.

Dále je nutno podotknout, že kroužek byl zapojen aktivně do ochrany přírody a krajiny, neboť předseda je státním konservátorem a takřka všichni členové zpravodají ochrany přírody a krajiny. Toto je rovněž velmi důležité pro zdárnou práci kroužku a doporučuje se všeobecně tuto zásadu uplatňovat.

Inž. Vlad. Souček,
Prostějov

Spolupráce musea s mládeží

Naše okresní museum vzniklo z bývalého městského musea ve Šternberku. Toto mělo skoro výhradně materiál městský a výslovně německý. Mělo-li nové okresní vlastivědné museum podat správný obraz své oblasti, bylo třeba v první řadě doplnit sbírky materiálem českým a venkovským.

Za této situace jsme založili ve Šternberku v roce 1955 vlastivědný kroužek dospělých, jehož členové vydatně přispěli k rozhojnění sbírek i při instalaci tematických výstav.

Když jsme začali instalovat naše musejní výlohy na nejživější ulici města — do dnes jsme jich měli 45 — viděli jsme mimořádný zájem mládeže o naše výlohy a exponáty. Poznali jsme, že naše školní mládež nám může rovněž přispět k splnění našich tehdejších hlavních úkolů: doplnit naše sbírky. Ustavili jsme kroužek mládeže, jenž měl v začátcích — a pořád má — kol 20 členů, kteří nám stejně vydatně jako dospělí pomáhají jak při sběru materiálu, tak — ovšem v menších skupinách, po 3—4 — i při našich pracích v museu. Bez našich mladých si nedovedeme dobře práci v museu představit.

V těchto dnech, kdy pracujeme na dokončení instalace musea a otevření expozice historie, pomáhají členové kroužku a zejména pionýři jak při sběru museálií, tak i při pracích instalačních. Nemine takřka dne, aby nám naši mladí něco nového nepřinesli do musea, i když snad někdy jsou to věci méně cenné. Za to právě naši nejmenší nám přinesli do musea věci velmi cenné, často unikátní, které často doplňují naše znalosti o okrese. Zmiňuji se jen o nálezů pražských grošů u Krakovic, i jiných cenných mincí a medailí, o plastice sv. Kunhuty ze 16 stol., o nálezů paleolit. pazourků, o objevech dvou nových předhistorických sídlišť, o nálezech starých tisků atd. V posledních měsících si naši pionýři i nečlenové kroužku právě v našem museu odpracovávají své pionýrské pracovní závazky.

Naši musejní práci velmi napomáhají naše vlastivědné besedy se školní mládeží zvláště pionýrskou, jichž jsme měli na školách šternberského okresu přes 50 při účasti přes 2000 mladých (průměrně 3 v měsíci), jimiž budíme a ožívujeme zájem o vlastivědu okresu u školní mládeže celého okresu. Práce s tím spojená nese dobré ovoce: účastníci našich besed stávají se tak našimi spolupracovníky, což se projevuje novými a novými nálezy archeologickými a národopisnými, takže během posledních 2—3 let jsme doplnili naše sbírky takovým materiálem, že se už odvažujeme odpovědně instalovat museum podle nových směrnic ve všech 3 oddílech, v přírodě, historii i socialismu a že pro všechna tato oddělení máme už dostatek materiálu.

A nadto, co je nejcennější, seznamujeme naši mládež a s ní i občany našeho okresu, jenž je ze $\frac{2}{3}$ osídlen novými obyvateli, s jejich novým domovem. Zájem o vlastivědnou práci na okrese u mládeže i dospělých se velmi ještě zvýšil po vydání naší malé vlastivědy okresu a po seriálu pověstí z našich obcí, uveřejňovaných v našich vesnických novinách.

V letošním jarním období jsme se zaměřili — po dohodě s OV ČSM (vedli jsme vlastivědné instruktáže pro vedoucí pionýrských oddílů) na propagaci přírodních krás a historických památek okresu a po otevření musea chceme připravit a provádět vlastivědné vycházky po okrese, aby tak jak členové kroužku mládeže, tak zvláště naše pionýrská mládež ještě lépe poznala svůj nový domov.

Jistě i těmito formami přispíváme ke zvýšení a prohloubení lásky k vlasti.

Josef Valíček,
Šternberk

Vlastivědný kroužek závodního klubu ROH Uničovských strojiren

Kroužek vznikl počátkem roku 1955, ustavující schůze byla v březnu. Příмым podnětem k jeho zřízení bylo zrušení musea v Uničově a převod jeho sbírek do Šternberka a Olomouce a dále rozhodnutí státní archivní správy, že i městský archiv uničovský bude přemístěn do Olomouce. Bylo vidět, že tyto instituce mohou být pro Uničov zachráněny jen organizovanou akcí všech zájemců, kteří právě založili VK.

První starostí zvolených činovníků tedy bylo zajistit ponechání archivu ve městě. Dalším úkolem bylo dosáhnout znovuzřízení musea a vrácení exponátů. Po dlouhém

jednání se podařila i tato věc a pro museum byl získán dům č. 26 na náměstí 9. května. Prostorově sice dům vyhovoval, byl ale ve značně zchátralém stavu. Vypomohly hmotně opět Strojírny a brigádnickou prací členů kroužku byly místnosti upraveny tak, že bylo možno přikročit k zpětnému převozu sbírek. Strojírny zapůjčily dopravní prostředek, členové kroužku se připojili a tak byly přestěhovány zatím aspoň sbírky deponované ve Šternberku.

Stěžejním oddělením musea měla být podle daných dispozic expozice budování socialismu, hlavní náplň pro ni měly dodat Strojírny. Kroužek požádal o odbornou pomoc KVM, které vypracovalo podrobnou tematickou strukturu expozic, takže bylo možno započít s prací na nich. V té době se uvolnila radnice v Uničově a MNV rozhodl, že bude přidělena museu a archivu. Znamenalo to ovšem nové zdržení práce a stěhování, i to však bylo provedeno. Tematická struktura musela být rovněž přepracována, což KVM provedlo.

Nynější stav je takový, že expozice budování socialismu, prováděná propagačním oddělením Strojíren za pomoci kroužku je víceméně hotova a bude na správé pobočky musea, aby zařídila i vybudování dalších expozic. Uspořádání archivu, který dostal rovněž správce, je zatím brzděno nedostatkem zařízení — hlavně regálů.

Kroužek má nyní 36 činných členů, a to jak ze zaměstnanců Strojíren, tak jiných pracujících ve městě. Má dvě sekce, historickou a přírodovědnou, které mají jako vedoucí odborníky, takže je zajištěna jejich činnost po stránce odborné. Vedoucí sekcí se střídají při řízení schůzek, konaných čtrnáctidenně v závodním klubu. Jedna schůzka v měsíci je věnována přednášce pro širší veřejnost, druhá referátům členů, besedám apod. V roce 1957 bylo celkem 21 schůzek. Přednášek bylo 9 (dr. L. Hosák: Kolonisace sev. Moravy, dr. J. Kanyza: Jak se dříve soudilo, Hrady a zámky sev. Moravy, dr. Teyrovský: Zvířena Jeseníků, dr. Boh. Šula: Léčivé rostliny, dr. Švábenský: Rudní bohatství sev. Moravy, dr. J. Bistřický: O archivnictví a krajském archivu). Referáty se týkaly pozorování členů na vycházkách, jejich zájezdů o dovolené atd. K poznání života v době mezi světovými válkami byla uspořádána beseda s pamětníky těch dob.

Dále byly pořádány četné vycházky do přírody, zejména se zúčastňovali členové kroužku vycházky biologického kroužku při KVM v Olomouci, s nímž měli čilé styky. Podobné styky míní navázat kroužek i s ostatními kroužky KVM. Exkurse byly podniknuty do KVM a krajského archivu v Olomouci a do musea v Úsově.

Kroužek pečuje také o záchranu historických a přírodních památek ve městě. Uspořádal akci, aby občanstvo bylo seznámeno se všemi objekty, které má v evidenci státní památková správa a sleduje stále jejich stav. Byly uspořádány dvě pochůzky po městě s výkladem historických památek, těšily se živé pozornosti občanstva. V roce 1957 působil kroužek k tomu, aby bylo restaurováno mariánské sousoší na náměstí, letos se snaží zajistit opravu Medelské brány.

S pomocí ZV ROH Strojíren byla vydána stručná brožurka o dějinách města, vzniku Strojíren s historickým průvodcem po městě a pojednání o jeho okolí, kterou sepsali členové kroužku. Kroužek má k dispozici odbornou knihovnu o cca 400 svazcích, týkajících se skoro vesměs vlastivědy sev. Moravy.

Po čtyřech letech činnosti získal kroužek kádr věrných členů a značnou oblibu. Přednášky i schůzky bývají čteně navštěvovány a rozvine se po nich vždy čilá debata. Nespokojen je kroužek s tím, že nemůže zakotvit důkladněji mezi mládeží a že nemůže získat členy z řad učitelstva, které je přetíženo jinými pracemi. To také podle mínění kroužku brzdí navázání styků se školní mládeží. Jinak se setkal kroužek při své činnosti a setkává i nadále se značným porozuměním všech činitelů jak místních — MNV, Uničovské strojírny, ROH Uničovských strojíren, které jeho počiny financuje — tak jiných, zejména mu ochotně vycházelo vždy vstříc KVM i jeho pracovníci.

Dr. T. Soušek,
Uničov

Práce vlastivědných kroužků při OVM Šumperk

Práce našich vlastivědných kroužků je především zaměřena k dvěma hlavním úkolům: k přednáškové a propagační činnosti a ke sběru materiálu. Jen v malém rozsahu pomáhají členové kroužku při zpracovávání materiálu a jeho určování.

Je snahou musea soustředit a koordinovat všechnu přednáškovou činnost s vlastivědnou tematikou v museu, kde shromažďujeme příslušnou odbornou literaturu. Důležitým krokem k uskutečnění tohoto cíle je spojení přednáškové činnosti s činností Společnosti pro šíření politických a vědeckých poznatků. Správce musea je předsedou vlastivědné sekce Společnosti a všichni členové musejní rady jsou jejími členy. Společně byl vydán seznam přednášek, které mohou členové musejní rady a tím i členové vlastivědné sekce uspořádat. Seznam byl zaslán všem osvětovým besedám, závodním klubům, rekreačním střediskům i školám III. stupně a jiným, aby si vhodnou přednášku vybrali.

Musejní rada schází se jednou měsíčně a mezi jiným projednává také náplň přednášek, zjišťuje jejich úspěch mezi občany, jak se projevuje návštěvou občanů, množstvím dotazů o přednášce a zájmem o další přednášky. Z nejžádanějších jsou přednášky z historie Šumperska se zaměřením k historii jednotlivých obcí a přednášky o čarodějnických procesech na Šumpersku, při čemž se dobře uplatňuje atheistická propagace. Žádány jsou také přednášky o přírodních poměrech na okrese. ONV pomáhá této činnosti tím, že zajišťuje dopravu přednášejících autem do odlehlých vesnic. Přednášky jsou hodně navštěvovány, jak nasvědčuje případ malé obce Raškova, kde na přednášce o historii Šumperska sešlo se kolem 200 lidí. K přednáškám o přírodě Šumperska jsou pořízeny barevné diafilmy chráněných rostlin a jsou pořizovány další diafilmy k přednáškám z historie.

Při museu se vytvořil vlastivědný sbor z venkovských vlastivědných pracovníků, především obecních kronikářů. Ti organizují a propagují vlastivědnou práci na venkově a vykonávají zároveň funkce zpravodajů státní památkové péče. Besedy kronikářů na vesnicích jsou velmi oblíbené a dobrým příkladem je kronikář z Velkých Losin, který měl besedu ve výboru žen, 5krát ve státních lázních, ve škole, pro členy Sboru požární ochrany aj. V některých větších obcích okresu, kde jsou pro to podmínky, pomáhají tito pracovníci zakládat vlastivědné jizby, v nichž by byly shromažďovány památky ze současného života obce. Členové musejní rady a kroužků berou si nad těmito obcemi patronáty.

Mimo přednášek pořádají členové vlastivědných kroužků exkurse po městě se školní mládeží i s dospělými. Exkurse se školní mládeží jsou organizovány společně s komisí pro spolupráci s mládeží při MNV. pro učitele s OPS. V plánu musea jsou také exkurse s dospělými na památná místa okresu.

Vilém Fuhrman,
Šumperk

Práce Okresního vlastivědného sboru v Zábřeze

OVS byl založen dne 24. května 1957. Byli jsme si vědomi toho, že mezi lidem našeho okresu je řada nadšenců, snažících se o všestranné poznání rodného kraje, života jeho lidu, historie a přírody. A tak jako prvý z úkolů, které jsme si vytklí, jsme podali pomocnou ruku všem těm osamoceným, v oblasti okresu rozptýleným pracovníkům. Těmto tichým, plachým a nenáročným zájemcům o vlastivědu, jejich okolím často nechápaným a posmívaným, snažíme se dodat sebedůvěry, vyhledáváme jim pomocníky a spolupracovníky, jež pak sdružujeme ve vlastivědné kroužky. Do dnešního dne se tak stalo v šesti obcích a v dalších třech je půda připravena. Že mezi našimi kroužky vládne naprostá shoda a co nejužší spolupráce, jest samozřejmé; mimo jiné jsou toho důkazem i společné pracovní schůze, které podle potřeby svoláváme střídavě do míst těchto kroužků, abychom tak zblízka

poznali jejich práci, případně poradili a pomohli v těžkostech. Samotné kroužky si pak navzájem vyměňují nejen zkušenosti, ale i řečníky pro přednášky a besedy, případně, jsou-li v blízkém sousedství, navzájem svoje podniky i navštěvují.

Ale to je jen jeden úsek činnosti našeho OV; jsouce si vědomi nutnosti neustálého zvyšování odborné úrovně dobrovolných pracovníků — členů kroužků, plánujeme jejich pravidelné hromadné školení v nejdůležitějších disciplínách vlastivědné práce. Zatím jsme obrátili zřetel na místní zpravodaje státní památkové péče, kteří se tak na mnoha místech stávají nejprve buňkou, později pak vedoucími vlastivědných kroužků ve svém působišti. Koncem loňského roku, na celodenním školení v Mohelnici, jsme shromáždili vzdor nevhodné vánoční době a na-prosto nedostatečnému pochopení některých MNV, celé dvě desítky těchto pracovníků, kteří vyslechli řadu přednášek o kráse a důležitosti našich historických památek a o péči o ně. Ve spolupráci s oběma našimi okresními konservátory budeme ve školení pokračovat i během letošního roku. V dohodě s těmito úředními orgány pořizují členové našich kroužků také podrobnou evidenci památkových objektů, která na Zábřežsku je velmi neúplná a nedostačující. V současné době takto probíhá široký soupis církevních památek, nařízený odborem školství a kultury v Zábřeze.

Dalším úsekem našeho plánu práce je zřizování místních vlastivědných jizeb; ve dvou již existujících, tj. v Moravičanech a Úsově, našla místo tak mnohá rodová nebo místní starožitná památka nebo pozoruhodnost, kterou by jinak čekal zmar, případně zcizení soukromými zájemci. Přitom však, což zvláště zdůrazňuji, naše obě, a v budoucnu snad i další vlastivědné jizby nejsou a nechtějí být musei na černo snad zřizovanými, tím méně pak sbírkami soukromými. V případě Moravičan zůstává však dosud nevyřešena otázka definitivního umístění této vlastivědné jizby. Bude naléhavou potřebou MNV v Moravičanech najít vyhovující řešení záležitosti, která by se pak mohla stát chloubou celé obce.

Jiným neméně důležitým úkolem OVS je koordinování osvětové a popularizační práce našich kroužků, která spočívá v plánované přednáškové, vycházkové, výstavní a publikační činnosti. (O publikační činnosti více v samostatném referátu s. Kapusty.)

Avšak nejzávažnějším úkolem, který na nás letos vložila stálá kulturní a osvětová komise rady ONV v Zábřeze, je vypracování plánu k získání co nejdokonalějšího obrazu minulého i současného života našeho okresu po stránce historické, přírodopisné, společenské, politické, hospodářské a kulturní. Samozřejmě, že realizací tohoto velmi obsažného i dlouhodobého plánu, jehož návrh, zpracovaný soudruhem Hekelem, byl již uvedený komisi předložen, bude pověřen opět náš OVS za vydatné spolupráce všech našich kroužků. Jsme si však vědomi toho, že konečné zpracování této „Vlastivědy Zábřežska“ bude prubířským kamenem oprávněnosti, účelnosti a životaschopnosti našeho okresního vlastivědného sboru. Věřím, že obstojíme čestně.

Tolik o pracovní náplni a plánech. Po stránce organizační, nemajíce dosud vzoru, snažíme se o vlastní, nám vyhovující formu. Funkčně je sbor postaven na úrovni okresních poradních sborů, v čele má voleného předsedu a tajemníka; členy jsou jednak správcové všech tří museí okresu, oba konservátoři, pam. péče a ochrany přírody, a oba inspektoři pro kulturu. Mimoto několik zkušených pracovníků z řad členstva největších vlastivědných kroužků; celkem 12 členů, kterýžto počet však není pevně vymezen a doplňuje se podle potřeby. Kromě pravidelných měsíčních schůzí sboru svoláváme občas — jak už bylo řečeno — i pracovní porady zástupců všech kroužků k projednávání společných otázek a akcí. Každý člen OVS si zvolil několik obcí v okruhu svého stálého působení, v nichž je rádcem a pomocníkem při práci vlastivědného zaměření a připravuje tak půdu a podmínky k vytvoření dalších vesnických vlastivědných kroužků. V přítomné době náš OVS sdružuje a řídí práci sedmi kroužků, z nichž čtyři jsou organizačně zapojeny na musea, další dva jsou přičleněny k místním OB. Úsovský vlastivědný kroužek mládeže je zájmovým kroužkem na tamní osmileté střední škole. Převážnou část pra-

covní náplně všech těchto kroužků tvoří besedy, přednášky a vycházky, kteréžto, jsouce téměř všude pořádány pro širší veřejnost, mají charakter propagačně informační, získávají tak další zájemce o vlastivědu a v místech musea i horlivé pomocníky při sběru materiálu, průzkumu terénu a instalaci sbírek. Mimoto musea v Lošticích a Mohelnici, která jsou t. č. v přestavbě, finančními prostředky však velmi skoupě dotované, získají v nich obětavé brigádníky při adaptačních pracích; aspoň tak doufají.

Přehlížíme-li bilanci činnosti prvního roku života našeho OVS smíme snad býti spokojeni, máme-li ovšem na mysli jen jižní část okresu, kde se nám práce daří. Dosud však se marně pokoušíme vzbudit zájem o vlastivědnou práci na Štítecku a přilehlých oblastech; jinou takovou bolestí, s níž se nám dosud nepodařilo se vyrovnat, je malý ohlas vlastivědných zájmů u mládeže jak školní, tak i mimoškolní. Ani správy škol, ani vedoucí Svazu mládeže nejeví dostatečné pochopení pro naše snahy; přestože v několika místech pořádaly tamní kroužky, nebo i jednotlivě pracovníci náborové akce mezi mladými, nedošlo kromě Úsova, který jej sám vede, k většímu ohlasu.

Adolf Lang,
Loštice

Publikační činnost na Zábřežsku

Vlastivědná práce na okresu Zábřeh se v posledních letech silně rozvinula. To již byla o vlastivědné práci na okrese publikována řada informačních článků i přímo vlastivědných článků v kulturní kronice vesnických novin Zábřežska *Nový směr*, v *Naši vlasti*, ve *Vlastivědném věstníku moravském*, ve *Stráži lidu* a jinde. Zvýšená pracovní aktivita vlastivědných pracovníků, zvláště musejníků, vyvolala myšlenku vydávat vlastivědný sborník, v němž by byly uveřejňovány obsáhlejší články, které se jak pro rozsah, tak pro své speciálnější zaměření pro noviny nehodí.

Původní návrh vydávat měsíčně nebo dvoutimesičně vlastivědný časopis musel být záhy zamítnut, neboť pro vydávání časopisu nejsou dosud vhodné podmínky. Nejprůstupnější a nejsnadněji uskutečnitelné bylo vydávat asi čtvrtletní vlastivědný sborník. A zase se vyskytla otázka, bude-li sborník mít formu a obsah časopisu, anebo zdali bude plnit poslání vážnější, snad i vědecké publikace. A jak se má jmenovat? A jaký bude obsah naší publikace? Odborný nebo populární? A komu bude určen? Řadu takových a podobných formálních, ale při tom důležitých problémů bylo nutno vyřešit, než se dostal sborník *Severní Morava* do rukou dychtivých čtenářů. A dále: Jaký bude rozsah? Kdo budou přispívatelé? Kdo bude vydavatelem a kdo bude práci řídit? Bude mít publikace úspěch a neskončí schodkem? Atd., atd.

Všechny nejasnosti, problémy byly časem vyřešeny. ONV v Zábřehu a vlastivědná musea v Mohelnici a v Lošticích vydala vlastivědný sborník, nazvaný *Severní Morava*. Slovo sborník vystihuje, že jde o soubor prací, při čemž není řečeno, jak často bude vydáván, a nadpis *Severní Morava* určuje velmi dobře, že tu nejsou obsaženy pouze práce z Lošticka či Zábřežska nebo zábřežského okresu, ale že tu mohou najít místo i práce, zajímavosti a zprávy z celé severní Moravy, tj. také z území Moravskotřebovska, Litovelska, Šumperska, resp. Šternberska a Jesenicka. Jak je vytčeno již v úvodu sborníku, je určen především nejširší veřejnosti. Tím je dáno také jeho populárnější zaměření, vycházející ovšem ze solidního základu. Mohou zde být samozřejmě uveřejňovány srozumitelné a vytčenému účelu vyhovující původní odborné práce, což považujeme za zvláště žádoucí. Redakční rada usiluje o to, aby publikované články byly dobré a pravdivé. Vzhledem k uvedeným účelům jsme pokládali za vhodné, aby jednotlivá čísla nebyla specialisována nebo dělena na oddíly podle jednotlivých oborů, tj. na oddíl přírodních věd, společenských věd apod., ale aby byla pestrá, zajímavá, pokud možno jednotlivými obory přiměřeně

zastoupená. Zastoupení jednotlivých územních oblastí je žádoucí už z obyvatelských důvodů, nikoliv však podmiňující.

V redakční radě zasedají musejníci všech tří muzeí, jeden vedoucí vlastivědného kroužku a inspektor pro kulturu jako redaktor. V nedávné době byl jako spolupracovník přibrán zástupce ze Šumperska.

Příprava 1. čísla *Severní Moravy* přiměla řadu lidí k práci a psaní a probudila nadto další dřívější vlastivědné pracovníky. První číslo vyšlo koncem června 1957 v nákladu 2000 výtisků o rozsahu 48 stran a stalo se středem zájmu na okrese a mělo úspěch i u vlastivědných pracovníků mimo Zábřežsko, poněvadž bylo jednou z prvních okresních publikací toho druhu po delší době, kdy se podobná literatura nevydávala.

Druhé číslo téhož ročníku vyšlo poněkud opožděně pro nepřesnou práci tiskárny a hlavně pro nemožnou dodací lhůtu 4 měsíců až v březnu 1958 na 72 stránkách v nákladu 2500 výtisků.

Na základě dopisů redakci a administraci a na základě případných recenzí, i osobních, ústně sdělených názorů a posudků, se můžeme domnívat, že náš sborník byl přijat vcelku kladně. Jednotlivé výtisky byly distribuovány i do zahraničí, do Bavorska, západního Německa a do Austrálie, byly vyžádány i státní institucí pro kulturní styky se zahraničím Artia.

Mimo *Severní Moravu* bylo v loňském roce vydáno i několik jiných vlastivědných publikací. Museum v Mohelnici vydalo brožurku „*Výstava obrazů, akvarelů a památek Stanislava Lolka, Adolfa Kašpara, Františka Hoplíčka, malířů severní Moravy*“, v níž její autor Fr. HEKELE vylíčil život a umění tří významných umělců. Vlastivědné publikace o minulosti, přítomnosti a budoucnosti obce vydaly k volbám obce Postřelmov a Úsov, ovšem pro nedostatek peněz a papíru jen rozmnožené rotaprintem nebo cyklostylem. Vlastivědní pracovníci zábřežského okresu, podnikání dosavadními úspěchy, publikovali v loňském a letošním roce nejméně 90 různých článků, zpráv, statí, relací a studií v nejméně 14 různých časopisech. Pokud bylo možno zjistit, publikovali tyto pracovníci: A. Lang, Fr. Hekele, prof. St. Novotný, Jaroslav Krejčíř, P. Josef Novák, Ctibor Lolek, Josef Pospíšil, Ant. Ertl, Josef Horký, P. Jan Churý, Jar. Kobza, Josef Hubálek, Václav Křupka a Jan Kapusta, a to v těchto novinách a časopisech: *Archeologické rozhledy*, *Naše vlast*, *Olomoucká ročenka muzeí*, *Zprávy KVM*, *Vlastivědný věstník moravský*, *Lidová tvořivost*, *Severní Morava*, *Nový směr*, *Stráž lidu*, *Literární noviny*, *Kultura*, *Papír a celuloza*, *Rudé právo*, dále pak v Čs. rozhlasu. V těchto údajích ovšem nejsou zařazeny vlastivědné články o severní Moravě od autorů žijících mimo okres, ale majících k němu at z jakýchkoliv důvodů osobní vztah. Těchto článků bylo nejméně 30 od nejméně deseti autorů. Letos vydalo vlastivědné museum v Mohelnici sborníček k životnímu jubileu vlastivědného pracovníka z Nákla, nazvaný *Sedmdesát let Josefa Vrbky*. V tisku jsou hrnčířské pověsti z Loštic od A. Langa jako reedice po otištění v *Severní Moravě* 1957/2, tentokrát však jako bibliofilský tisk s dřevoryty Hugo Šilberského. K připravovanému podzimnímu otevření expozice pravěku v mohelnickém museu se připravuje průvodce Fr. Hekeleho, Jos. Horkého a Vlad. Kapla, nazvaný „*Pravěk Mohelnicka*“. Zamýšlená ročenka muzeí v Mohelnici a v Lošticích má na 32 stránkách obsahovat práce musejních pracovníků těchto ústavů. Dalšími publikacemi, které mají být vydány, jsou „*Haná a Petr Bezruč*“ od Josefa Sadíla, „*Dějiny Úsova*“ od dr. Lad. Hosáka a Fr. Hekele a sborníček „*Sedmdesát let hudebního skladatele Stanislava Adama*“. Jmenované publikace mají vyjít v nákladu 300–500 výtisků a v rozsahu vesměs 16–32 stran. Zábřeh připravuje již před několika lety zamýšlenou knížku o dějinách o současnosti města, která měla vyjít již před třemi lety k domnělému 700. výročí založení města. Tato knížka má obsahovat statí z obecných a kulturních dějin města a zachycovat i současnost. Má se nazývat „*Z minulosti a přítomnosti Zábřeha*“ a obsahovat asi 160 stran. Tento sborník rediguje inspektor pro kulturu Josef Hubálek.

K tisku je již připraveno nové číslo *Severní Moravy*. Pro přípravu dalšího čísla je již k dispozici řada nových článků.

Mimo rámec naší společné práce se vlastivědou kraje zabývali ještě dva další badatelé s úmyslem napsat vhodnou a velmi potřebnou příručku „Vlastivěda okresu Zábřeh“, po které volají zvláště učitelé, nutně ji potřebující pro školní účely. Také okresní pedagogický sbor se podobnou myšlenkou zabýval a sbíral k tomu účelu z jednotlivých obcí materiály, aby je připravil k rozmnožení a mohl je dát k dispozici učitelům, zvláště těm, kteří naprosto neinformovaní přicházejí na okres ze zcela jiného kraje. V souvislosti s tím se vyskytly oprávněné námitky, poukazuji na to, že tu jde o zbytečnou vícekolejnost, která síly rozptyluje a nedává při tom záruku plného úspěchu. Proto byly odborem pro školství a kulturu rady ONV v Zábřehu ke společnému zasedání svolány kulturně osvětová a školská komise ONV a zástupci okresního poradního sboru pro vlastivědu, aby se poradili, co je potřeba dělat a jak tuto potřebu řešit. Tato porada opět potvrdila, že je nutno mít pro potřebu školy, ale i veřejnosti, dobrou příručku o vlastivědě. Bylo dosaženo dohody i v tom, že taková vlastivěda by nemohla být prací jen prozatímní, povrchní a neodbornou, ale důkladnou, stojící na vědeckých základech v metodě, pojetí i vypracování jednotlivých odborů, při čemž by zajisté bylo nutno dbát na takové zpracování materiálu, které by bylo přístupné každému čtenáři. Není však možno předpokládat, že by takovou práci mohl vykonat jeden člověk. Na přípravných pracích by se musela podílet celá řada schopných pracovníků, z nichž každý by měl přesně vymezený úkol, pracovníků řízených podle podrobně a přesně vypracovaného programu několikačlennou redakční radou. Na společném zasedání obou komisí byl proto pověřen okresní vlastivědný sbor, aby vypracoval návrh plánu takové práce, předložil jej k odborné recenzi a pak ke schválení oběma komisím.

Tento úkol, který jsme si vytkli, je už ovšem velmi náročný a obtížný. Měli jsme ho však již na mysli tenkrát, když vznikala sborník *Severní Morava* a předpokládali jsme, že v něm budeme uveřejňovat práce, které nám poslouží možná v budoucnosti při uskutečňování podobného záměru.

Jan Kapusta,
Zábřeh

Vesnické museum v Čelčicích a práce s kronikou

Obec Čelčice byla mezi prvními malými obcemi venkovskými, kde hned roku 1870 byl založen Čtenářský spolek, který konal již v těch letech osvětovou činnost. Založil knihovnu, propagoval četbu vzdělávacích knih a časopisů, jako Matice lidu, Libuše aj. Vyvěšoval ve spolkové místnosti časopisy ke čtení a označoval je razítkem „Čtete a přistupte za člena Čtenářského spolku v Čelčicích“. Zřídil jeviště a hned roku 1875 sehrál první divadelní představení, z jehož výtěžku — který byl na tehdejší měnu malý, 3–4 zlaté — vydržoval nejen knihovnu a zakupoval časopisy, nýbrž podporoval i jiné spolky národně a osvětově pracující v tehdejší době jako Ústřední matice školská, Národní jednota, menšinové školy, Vlastenecký a musejní spolek v Olomouci atd. Dokladem toho je několik diplomů, uložených v čelčickém museu.

V roce 1896 byla v obci založena Rolnicko-občanská záložna v Čelčicích a později Občanská beseda. Z Čelčic vyšly návrhy, mající dalekosáhlý význam národohospodářský, jako návrh na zřízení hospodářských společenstev a návrh na zřízení (hned v roce 1899) Zemské řepářské družiny pro Moravu, jejíž první předseda a jednatel byli z Čelčic. Pak následovala akce postavení rolnického akciového cukrovaru v Němčicích na Hané a jednání o vymanění rolnictva z kapitalistického područí.

I po roce 1918 v samostatné republice byly Čelčice snad mezi prvními, kde zřízeny byly příslušné komise, osvětová komise, knihovni rada, letopisecká komise za účelem

založení a vedení pamětní knihy. Všechny tyto komise byly zřízeny v těsné souvislosti a byly v nich skoro titíž lidé. Veškerá osvětová činnost spadala do jejich kompetence.

Letopisecká komise v Čelčicích byla zřízena v roce 1921 a byla čtyřčlenná. Kronikářem byl ustanoven učitel Ferd. Kloupar. Dalšími členy jsem byl já, Metoděj Zalák a Josef Kadlčík st. Učitel Kloupar začal ihned konati přípravné práce pro založení pamětní knihy. Já, jako soukromý pisatel pamětí rodu Dostálů, dal jsem mu svůj veškerý písemný materiál k dispozici, takže práce mu tím byla velmi usnadněna, pamětní kniha byla vbrzku založena a přikročeno bylo k zapisování současných událostí. Když pak v roce 1930 učitel Kloupar se z Čelčic odstěhoval, byl jsem obecním zastupitelstvem zvolen za kronikáře. A tak práci tuto dělám dodnes a píši již třetí knihu pamětí Čelčic. Letopisecká komise se čas od času scházela a schvalovala nebo i doplňovala koncepty zápisu do pamětní knihy.

Až v r. 1928 při příležitosti oslav 10 let trvání republiky byl podán návrh, aby sebrány byly pamětihodnosti obce Čelčic a uloženy v některé místnosti, kterou by obec dala k dispozici, a aby též byl založen obecní archiv. Práce této se ujala hlavně letopisecká komise a ve společné schůzi všech složek v Čelčicích dne 6. října 1928 se usnáší založiti obecní museum a archiv. Hned nato byla provedena po obci prohlídka a sbírka starožitností a památek. Bubnem bylo vyhlášeno, aby občané připravili památné předměty a pro museum je darovali. Byly sebrány cenné věci, které by do dneška byly vzaly za své a byly zničeny. Tak jsou zachráněny a uchovány příštím pokolením. Museum v začátcích živořilo, protože nemělo vhodné místnosti.

Teprve v roce 1938, při příležitosti oslav 50. výročí trvání školy a 20. výročí vzniku republiky, kdy měl být též uspořádán sjezd rodáků, najala obec v domě číslo 15, tehdy majetku Rolnické občanské záložny v Čelčicích, dvě vhodné neobydlené místnosti. Museum zde bylo nově nainstalováno a při oslavách a sjezdu rodáků poprvé veřejnosti přístupno. Vedením byla pověřena letopisecká komise, která se stává kuratoriem musea. Obec zařídila pro rok 1938 do obecního rozpočtu obnos 1.250 Kčs na nejnnutnější vitriny a nábytek. Určitý obnos byl pak každoročně do rozpočtu zařazován.

Po osvobození v roce 1945 bylo museum přestěhováno do vedlejších tří místností v domě čís. 15, kde se nachází dodnes. Sbírky jsou teď účelněji a přehledněji uloženy, takže to vypadá již jako museum. Otázka místností musejních ovšem je a bude v budoucnu otázkou existence musea v Čelčicích.

Letopisecká komise v Čelčicích pracuje dále a je svolávána ke schvalování zápisu do pamětní knihy spolu s radou MNV. Byla později přetvořena na vlastivědný musejní kroužek a tak dále slouží dobré věci. Pamětní kniha obce Čelčic je psána běžně, rok 1955 načisto a rok 1956 až 1957 v konceptě.

Letošního roku na základě usnesení stranické organizace a Národní fronty a komisi v rámci únorových oslav v Čelčicích, byly konány dvě kronikářské besedy s občany (26. února a 28. března). Hovořil jsem o stáří a nejstarším osídlenci obce Čelčic v době předhistorické, a na to pak byly předčítány zápisy za rok 1945 a 1946. V druhé besedě jsem přednesl dějiny obce od r. 1078 a předčítány byly zápisy 1947 až 1948 atd. Účast na obou besedách byla velmi pěkná, zájem o historii obce, zvláště u žen, byl velmi dobrý. Diskuse byla živá a zodpověděl jsem celou řadu otázek. Měl jsem sám z besedy obavy, bylo to však dobré a vydařila se dobře. A voláno bylo, aby se v besedách pokračovalo. V příštích zimních měsících přejdeme dále. Všem kronikářům vřele doporučuji konání kronikářských besed. Je to vděčná a záslužná práce.

Jaroslav Dostál,
Čelčice

Sociálně ekonomická sekce při KVM ustavena

Jedním z nejvýznamnějších nedostatků dosavadní práce KVM byla skutečnost, že chyběl aktiv spolupracovníků právě na politicky nejexponovanějším úseku, na úseku studia výstavby socialismu v kraji. Tento aktiv je důležitý nejen sám o sobě, vzhledem k mimořádnému významu soustavné práce na tomto úseku, nýbrž i tím, že by mohl pomoci vytrhnout museum z jeho jisté izolovanosti od současného politického i hospodářského dění, přivést do musea nové lidi, přiblížit je skutečnému životu a tím pomoci řešit některé závažné ideologické i jiné problémy jeho práce.

Vedle řady dalších opatření (jmenujme např. jen získání kolektivní spolupráce zemědělské, technické a ekonomické sekce krajské pobočky Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí při přípravě expozic výstavby socialismu) bychom tento nedostatek chtěli odstranit zřízením sociálně ekonomické sekce vlastivědného kroužku při museu. Sekce by měla mít řadu úkolů, z nichž mnohé významem přesahují sám rámec musea:

měla by sdružovat zájemce i odborné pracovníky na úsecích vědeckého socialismu, politické ekonomie, hospodářské geografie, ekonomiky průmyslu, zemědělství a podobně, pracující na krajské tematice, stát se základnou pro jejich další odborný růst a výměnu zkušeností;

jako základní organizační formu práce bude pořádat pravidelné schůzky (asi jednou měsíčně), jejichž hlavní náplní bude diskusní beseda na závažná témata, týkající se výstavby socialismu v kraji a jejích problémů; úvodem k těmto besedám budou přednášky významných celostátních i krajských odborníků, politických a hospodářských pracovníků i ostatních členů sekce; mohla by tak vzniknout významná platforma k teoretickému rozboru této problematiky, která i do budoucna bude nepochybně nabývat stále většího významu;

sekce by se měla stát iniciátorem teoretického zpracování těchto problémů, které dosud byly k velké škodě našeho hospodářství i kultury opomíjeny; výhledově by se mohla stát i základnou, z níž by tato práce v kraji byla koordinována; měla by napomáhat těm, kdo na tomto úseku pracují;

sekce by mohla významně pomoci při literárním zpracování a publikaci prací této tematiky, při redakční práci v tomto oboru, při zjednávání publikačních možností; již dnes tu existuje možnost (dosud téměř nevyužitá) publikování menších prací této tematiky ve *Zprávách KVM*, které by tím samy velmi získaly, po případě v našem „Sborníku“;

sekce by měla významně pomoci při dokumentaci všech úseků výstavby socialismu v kraji a při zachycování materiálu, toho se týkajícího (fotografie, písemný i hmotný materiál);

konečně by měla sekce významně pomoci při zpracování této tematiky ve vlastní musejní práci, především při přípravě expozic a výstav.

Poslání sekce se nekryje s žádným jiným podobným aktivem již fungujícím, např. s ekonomickou sekcí Společnosti, jejíž poslání je podstatně jiné. Do jisté míry v některých bodech činnosti by mohla navazovat na svého času plodnou práci výzkumné komise při plánovacím referátu, později krajské plánovací komise KVM. Po organizační stránce nejde o žádnou spolkovou formu se závaznými členskými povinnostmi, nýbrž o volné sdružení aktivistů a zájemců ve formě vlastivědného kroužku při museu.

První, vlastně ustavující schůzka sekce, připravená ve spolupráci s některými nejbližšími spolupracovníky oddělení výstavby socialismu KVM, se konala ve čtvrtek dne 15. května večer jako součást „Týdne muzeí“. Zúčastnilo se jí celkem 18 osob. Byli mezi nimi jak zájemci o tuto problematiku, tak odborníci z různých úseků našeho hospodářského, politického i kulturního života (např. pracovníci vysokých a odborných škol, kraj. plánovací komise, aparátu KV KSČ, technici a hospodářští

pracovníci ze závodů a hospodářských orgánů, členové ekonomické sekce Společnosti a jiní).

Úvodem k besedě byla přednáška vedoucího katedry hospodářské geografie Vysoké školy ekonomické v Praze doc. dr. Miroslava Blažka: „Některé problémy rozvoje Olomouckého kraje z hlediska perspektiv čs. hospodářství.“ Docent Blažek v ní ukázal na mimořádně významné problémy pracovních sil a perspektivního vývoje skladby obyvatelstva pro posouzení možností další industrialisace kraje a jeho částí. Ukázal, že tyto problémy je třeba posuzovat velmi střízlivě, protože rezervy pracovních sil jsou velmi omezené. Náměty, které nadhodil, se zcela nově dotýkají např. i otázky pohraničí a jeho perspektivního vývoje, stejně jako všech otázek územního plánování. Ukázal dále na stále rostoucí význam služeb a vybavenosti sídlištních aglomerací, kde náš kraj má stále co dohánět. Jako nejvýznamnější vývojový problém kraje podtrhl nedostatečnou industrialisaci krajského centra Olomouce, která i z celostátního hlediska má daleko větší předpoklady, než je dosud realizováno. Přednáška vyvolala živou diskusi a byla nesporně velmi šťastným úvodem do práce této sekce.

Sekce připravuje soustavnou práci v nové sezóně od září. Počítáme s tím, že se nám podaří získat jako referenty na další večery např. předsedu krajské plánovací komise, náměstka ministra - předsedy Státního úřadu plánovacího s. Jindřicha Janiše, presidenta Státní banky s. dr. Pohla a jiné významné pracovníky ústřední i krajské. Do programu připravujeme dále otázky stavu a rozvoje pohraničí, rozmístění a organizace průmyslu, směrného územního plánu Olomouce a další. Jsme přesvědčeni, že sekce získá další spolupracovníky, a že její práce se rozvine jak k prospěchu jejích členů, tak k prospěchu musea samého, především pak k prospěchu výstavby socialismu v našem kraji.

Vladimír J o c h m a n

Vlastivědná výstava v Trusovicích

Ve dnech 16. až 23. března 1958 byla uspořádána v obci Trusovice vlastivědná výstava pod názvem „Trusovice od minulosti k dnešku“. Výstava byla spojena s besedou s našimi hanáckými spisovateli St. Krejčím a J. Koudelákem. Že tento počin byl úspěšný, dokazuje to, že výstavku zhlédlo 506 návštěvníků, a to v obci, která čítá 320 obyvatel. Chtěl bych touto cestou říci našim dobrovolným vlastivědným pracovníkům na vesnici, jak tato výstava vznikla.

Výstavka nebyla snad akce náhodná, nýbrž výsledek cílevědomé práce. Roku 1952 byl jsem pověřen MNV v Trusovicích psaním kroniky. Při zamýšlení nad tímto úkolem jsem si uvědomil, že je třeba nastoupiti jinou cestu k uchování památek o životě našeho pracujícího lidu na vesnici, než pouhým zápisem do kroniky. Začal jsem proto sbírat dokumentární materiál. Pořídil jsem snímky celé vesnice, zachytil jsem fotograficky výstavbu obce v akci 5M i v akci Z. Uvědomil jsem si také, že historické dokumenty máme proto, že je někdo pořídil a uchoval. A protože historie se tvoří stále, je nutno dokumenty stále uchovávat, aby jednou mohly tvořit historii našeho lidu a státu. Za pomoci MNV jsem zorganizoval rozsáhlý sběr materiálu, památek, listin, starých novin a fotografií. Úspěch výstavy přičítám tomu, že jsem zamítl samoučelnost a že se všechny exponáty úzce dotýkaly života lidu na vesnici, takže každý návštěvník zde viděl kus práce své i práce svých předků.

Tuto celou práci bych však nemohl vytvořit sám bez určitého okruhu spolupracovníků. Bylo třeba probudit zájem u rady MNV a všech jeho složek, u ČSM a všech občanů. Přál bych všem vlastivědným pracovníkům vidět ten radostný shon a práci, kdy se připravoval a upravoval výstavní materiál. Utvořily se skupiny s přesně vymezeným okruhem práce, podle své záliby a možnosti. Na příklad: předseda MNV vymaloval místnost, připravil a provedl reprodukční zařízení; výbor žen zakoupil

a věnoval mikrofon; předseda osvětové besedy sehnal dekorační materiál; tajemník MNV po stránce aranžérské výstavku zaranžoval; předsedkyně ČSM věnovala mnoho času a s kronikářem připravovala exponáty k výstavce; učitelé s. Tlačbaba se svojí manželkou za spolupráce ČSM připravili historické pásmo, které bylo velmi zdařilé. Mimo to učitelka Tlačbabová pořídila krátké, ale výstižné prepisy německých dokumentů.

Tady se nejlépe ukázalo, co dovede udělat uvědomělý a pokrokový kolektiv dobrovolných pracovníků. K tomu je nutno podotknout, že celou akci provedli lidé plně zapojení do své všední a každodenní práce.

Naši nejlepší odměnou za tuto práci bylo uznání odboru pro školství a kulturu rady ONV v Olomouci a Krajského vlastivědného musea v Olomouci, které nás vyzvalo, abychom výstavku instalovali v Krajském museu v Olomouci, kde nám dali k dispozici místnosti. Přitom měli na mysli, tento počín malé vesničky bez kulturního sálu, bez finančních prostředků, zpopularisovat a tak zkvalitnit práci dobrovolných vlastivědných pracovníků podle usnesení ÚV KSČ k XI. sjezdu. Že účelu bylo dosaženo, svědčí zprávy z obcí, kde podobné akce také chtějí uskutečnit.

Jindřich K u b a,
Trusovice

Jak vznikala musejní expozice „Pravěk a časná doba dějinná Olomoucka“

Otevření archeologické expozice Krajského vlastivědného musea „**Pravěk a časná doba dějinná Olomoucka**“ je jistě i dobrou příležitostí k nevelké retrospektivě.

Zájem o starožitnosti je v Olomouci, dávném kulturním středisku, starého data. Již olomoučtí humanisté měli zájem o antické památky, které přinášeli do našeho města a které zde byly ambiciózně dokonce i falšovány a roku 1745 svobodný pán Petrasch, zakladatel první učené společnosti v tehdejší říši, komentoval, hlásaje ve svých pracích a snahách jen „Liebe zu der Wahrheit“, obšírně JORDANOVU práci o původu Slovanů. Není vyloučeno, že právě tato nevelká práce byla pak dokonce podnětem DOBROVSKÉHO studie „Über die ältesten Sitze der Slaven in Europa“, která vyšla roku 1787 jako úvodní kapitola druhého dílu MONSEOVA *Versuch einer kurzgefasten politischen Landesgeschichte des Marggrafthumes Mähren*. Dobrovský — pobýval v Olomouci jako rektor hradištského semináře v letech 1787–1790 — publikoval již roku 1786 před svým olomouckým příchodem významnou práci o staroslovanských pohřebních ritech a za olomouckého pobytu roku 1788 ukazoval, že starým Slovanům byly známy oba pohřební rity, tedy základní poznatek, známý slovanské archeologii i dnes. Je tedy doba nedlouhého olomouckého pobytu Dobrovského důležitá nejen pro moravské starožitnictví, ale neobyčejně významná pro slavistiku vůbec a zmíněná čtyřicetistránková programová v 15 §§ logicky dělená Dobrovského práce ze slovanské nejstarší minulosti spolu s bystrým Dobrovského heuristickým poukazem na význam archeologie pro historii dostatečně zaručují, že magnus parens slovanské filologie může býti právem zván i zakladatelem slovanských starožitnictví, v němž tak významně pokračoval P. J. Šafařík (1836) a Lubor Niederle (1902–1925). Bylo-li při poslední slavistické olomoucké konferenci minulého roku správně poukázáno na to, že Olomouc nesplnil dosud ještě svůj velký dluh geniu Dobrovského, je vskutku otázka, kterou zde možno i dnes položit, zdali by nebylo záhodno toto dnešní museum, v jehož starých klášterních místnostech, poskytavších kdysi asyl studijní knihovně, Dobrovský studoval, připravuje zde dokonce svoje Institutiones, a museum, které vždy — byť často i autochtonisticky nekriticky — sledovalo intensivně myšlenku staroslovanskou, jejíž prehistorii Dobrovský nastínil a určil v citované statí z r. 1788 tak pevný a přesný program, že ho budou nutně následovati všichni paleoethnologové — slavisté, zda by nebylo

možno tento ústav spojit se jménem velkého zakladatele slavistiky, i když většinu života Dobrovský trávil pak mimo Hanou, na níž však stále vzpomínal. Byla by to jistě více než vzácná koincidence, stkvěla-li by se v čele nejvyšších školních a kulturních institucí olomouckých tak velká a krásná jména: Palacký a Dobrovský. Byl by tento požadavek jistě tím žádoucnější a nalehavější, má-li prý dokonce Krajské vlastivědné museum najít svůj definitivní stánek v hradištském escorialu.

Je škoda, že druhé významné datum z prehistoriografie Olomouce není tak povzbudivé, i když je ho nutno závažně uvést. Roku 1830 byl publikován nevelký anonymní článek (snad byl jeho autorem neprávem zapomenutý hospodářský spisovatel profesor K. J. NESTLER?) o diluviálně paleontologických nálezech z nedávno objevených jeskyní mladečských (1828) — bylo to 2 roky po CUVIEROVÝCH *Discours* a téhož roku, kdy vyšly LACÉPEDOVY *Les âges de la Nature* (1830) — a tu chybělo vložit jen nepatrné slůvko „gleichzeitige“ mezi popis mladečských zvířecích nálezů (mamut, kuň, jelen, dikobraz [poprvé!] atd.) a stručnou zmínku o tamějších nálezech lidských kostí. Byl by tím získal Olomouc takřka primát v názoru o koexistenci člověka s diluviální faunou, v teorii takřka významu darwinovského. I tento negativní moment bylo nutno v Olomouci vzpomenouti.

Význam a zásluhy založení prvního českého musea a musejního spolku v Olomouci r. 1884 jsou pro celý kulturní život na Moravě všeobecně známy. Známá je ta okolnost, že vůdčí myšlenkou tohoto nového musea, jehož dosah národně kulturně politický byl své doby mimořádný, bylo národní starožitnictví, které zde pěstoval hlavně „otec moravské archeologie“ dickensovský lékař — lidumil, doktor Jindřich Wankel a „tichý genius“ olomoucký — jeho zeť — profesor Jan Havelka. Dva prvé příspěvky prvního ročníku Časopisu, literárního orgánu nového musea a napotom dlouho předního vlastivědného časopisu moravského, WANKLŮV o prvních stopách pobytu člověka na Moravě a MAŠKŮV popis a ocenění štramberských zejména paleolitických nálezů, takřka symbolicky — aniž by dnes byly literárně nějak programově antikvovány — a prorocky naznačily, že Morava, archeologicky tak bohatá, dosáhne světové pověsti. Leč časopis nevěnoval pozornost snad jenom paleolitiku. Od prvních čísel magazin materiálu nesčetných vlastivědných dnes již většinou zapomenutých venkovských nadšenců, jimž stáli v čele přední pracovníci konce minulého a počátku tohoto století Jaroslav Palliardi a I. L. Červinka, oba brzdicí diletantství a slovanský autochtonismus, stal se Časopis, v jehož čele stál pak pečlivý kustos Filip Kovář, který se snažil sepsati bohaté i když značně nesourodé sbírky našeho musea, předním archeologickým časopisem moravským dobře známým i v cizině. Zde bylo otištěno v 59 ročnících v letech 1884 až 1949 celkem 167 článků, 138 drobných zpráv a 124 referátů archeologických od 94 autorů, tedy statisticky jistě zdaleka největší počet příspěvků nad jiné kategorie z celkového počtu 3.512 článků od 396 autorů. Zde byl tedy vlastně vybudován systém moravské archeologie.

Tato okolnost nemůže být nikdy olomouckému archeologickému skromnému museu zapomenuta a bude jistě v přehledné historii moravské archeologie, kterou dosud postrádáme, patřičně a záslužně zdůrazněna. I poválečná reorganizace olomouckého musejnictví, jež reprezentuje dnes Krajské vlastivědné museum, byla si vědoma od počátku nutnosti nové instalace „**Pravěk a časná doba dějinná Olomouckého kraje**“ své sběrné oblasti, k níž spěla všechna naše práce v oddělení. Stalo se tak dne 18. 5. po přípravných pracích v sálech I. posch. záp. traktu budovy (150 m²). Zde je možno jen stručně poděkovat všem, kteří se zasloužili a přičinili o vybudování instalace. Přední dík patří přirczeně krajskému národnímu výboru a jeho odboru pro školství a kulturu, který neřitoval finančních značných obětí na hodnotné vybudování a vybavení instalace. Nejužším spolupracovníkem budované nové expozice měl být arch. inž. Zd. Hyněk, který se však nemohl po započatých přípravách dalších prací pro onemocnění účastnit, ale stejně iniciativním a milým spolupracovníkem byl musejnický zkušený brněnský architekt Vilém Hank z Moravského musea. Podle jeho návrhů zhotovil nábytek expozice račický závod Výtvar-

ná řemesla (dříve bří Hudcové) a průvodní grafický materiál expozice za vedení dr. Jana Gruny z Brna připravili ak. malíř Šimorda (který je také autorem symbolických lunetových kotoučů), dále výtvarníci Velecký a Klecker z Propagační tvorby z Brna. Této práce se účastnila také B. Hubáčková, která zhotovila i pozvánku. Při kresbě návrhů map byl mně nápomocen K. Morav, fotografické práce provedl ústavní fotograf J. Juryšek. Pochopitelně, že těžiště materiálových expozic nové instalace pochází vlastně ze starých musejních sbírek někdejšího Musejního spolku (ze zcela nových akvizic bylo použito jen několik málo kusů), ale přesto bylo nutno zaopatřit nový materiál, a to v několika málo případech jak od našich ochotných okresních muzeí (Boskovice, Uničov, Šumperk, Sternberk, Mohelnice), tak i od privátních badatelů (J. Ječmínek, A. Šin, J. Halačka a Mil. Kudla). Cenné informace při těchto pracích mi poskytli prof. dr. inž. Fr. Píšek, prof. dr. Vl. Teyrovský, ředitel R. Híkl, dr. Vil. Hrubý, dr. Rud. Musil, odborné práce provedli St. Luština z Val. Meziříčí a E. Pernica z Moravského musea. Anthropologické oddělení vídeňského Naturhistorisches Museum (řed. prof. dr. Ebengartner) nám poskytlo výměnou za odlitek mašůveckého neolitického idolu, který dal nenáročně k dispozici ředitel Fr. Vildomec z Boskovštejna, odlitky starých Szombathyho mladečských anthropologických nálezů a krakovské museum (řed. prof. dr. Štefan Nosek) nám darovalo odlitek zbručského Swiatovita. Informace poskytlo i budapeštské Nemzeti múzeum (ředitel dr. Párducz). Podklady pro dioramata a značnou jejich část provedli otec a syn R. Doležalové z Olomouce, zdařilou rekonstrukci Homo předmostensis prostějovský akad. sochař Jan Triska. Tisky legend provedli prof. Ant. Jero ze Školy uměleckých řemesel v Brně a olomoucké Moravské tiskařské závody (s. Štajgr a Němeček). Instalace by nebyly realizovány bez obětavé nenáročné pomoci musejních spolupracovníků V. Buriana, dr. B. Šuly, prom. biol. Fr. Šifnera, R. Sládka, prom. hist. J. Beka a hlavně za obětavé pomoci ss. preparátora Jakuba Fabbrise, dále Vlad. Šnejdara, T. Mikulky, Fr. Příhody a J. Zubra ze zool. zahrady, čištění se ujaly E. Nádeníčková, O. Juryšková, A. Příhodová, zdatně vypomáhaly i L. Schäferová a H. Starostová. Administrativní práci mi usnadňovala M. Smejkalová a B. Smejkal zaopatřoval literaturu v Olomouci těžce dostupnou. Nejpodrobněji sledoval postup expositivních prací od prvé myšlenky a náčrtu až po poslední hřebíček a tečku ředitel dr. Jaroslav Kanyza, přispívaje radami, pomocí, přebíraje na sebe zejména velkou starost administrativní, nesčetné těžké urgency, nelituje přitom času a osobní námahy. Taková byla stručná genese naší olomoucké archeologické expozice, kde by jistě mnozí autoři mnohé úkoly řešili a provedli jiným způsobem a které se dostane konečně i speciálního ilustrovaného průvodce v rámci projektovaných musejních knižních průvodců. Chronologicky stratigrafickou expozici nebylo možno provést.

Podobná okolnost jako je právě inaugurace našich archeologicko-prehistorických expozic, která se snaží předvésti prehistorii a časnou dobu dějinnou kraje vlastivědně, v paralelních 6 dioramatech pak prezentovati nejširším lidovým vrstvám a zejména školním návštěvám aspoň dějiště významných úseků života současného lidstva a konečně poskytuje i vhodnou možnost aspoň kartograficky začleniti příslušná domácí vývojová období do současného evropského historického rámce, bývá často i vhodnou příležitostí k podání programu další výzkumné badatelské práce. Olomoucko, geograficky velice pestré, je kraj archeologicky neobyčejně bohatý: poskytuje značnou problematiku horizontálně geografickou i vertikálně chronologickou a paleoethnologickou. Zde není arciž možno tyto otázky řešiti nebo nadhazovati, ale nutno si jen uvědomiti, že kraj, kde leží např. Předmostí, Mladeč, Ondratice, Staré Hradisko, kraj, rozprostírající se nad Moravskou branou a Kladskou cestou, musí splniti svoje závazky i poslání.

Prehistorická expozice, informující v neposlední řadě lid jak má a proč má zachraňovati archeologické nálezy, i když je relativně malá, dává příležitost k mnoha všeobecným úvahám; a právě bezmezná propastí pravěku poskytují často příle-

žitost k hlubokému zamyšlení a úvahám. Vždyť archeologické materiálie, jež mají historicky ilustrovati počátky lidstva a našeho kraje, se nesbírají jen proto, aby se uložily sterilně v museu! Kamenné a hliněné nálezy, jejichž rozluštění stačí mnohdy odměnit snahu, kterou toto luštění vyžaduje, jsou pro myslící velice nabádavé: Jak vzniklo lidstvo a jaké jsou jeho počátky, jak zabydlovalo zemi, jak zápasilo s přírodou a konečně takřka od prvých okamžiků mezi sebou samým atd., atd. Toto jsou jen ty nejběžnější otázky, které se zde z hloubi věků vynoří. Bylo by si přát, aby pro každého návštěvníka tyto expozice pravěku byly nějakým bytí sebemenším přínosem a aby tyto jen zdánlivě mrtvé nálezy — jak to zní paradoxně! — byly pobídkou k zamyšlení nad životem.

Jos. Skutil

Expozice městských památek na olomoucké radnici

Sbírky městských památek mají v olomouckém musejnictví starou tradici, neboť Městské historické museum, založené před 84 roky, zaměřovalo svoji sběrnou činnost především na tento obor. Po ustavení krajského musea byl rozmístěn městský musejní materiál do několika oddělení: především tvoří tzv. oddělení olomucian, část sbírek přešla do oddělení numismatického, vojenského i jinde. Při zpracování tematického plánu oddělení feudalismu bylo pamatováno, aby se v krajevém zaměření uplatnila vhodným způsobem a v náležitém poměru k ostatní náplni také problematika historie našeho krajského města, a aby bylo užito místních památek (např. cechovních) k interpretaci celokrajových nebo obecných jevů. Tím byla naznačena také vedlejší funkce musea, které vedle poslání celokrajového plní také funkci musea okresního a městského. Aby tato poslední funkce byla ještě zřetelněji podtržena, otevřelo krajské museum v rámci „Týdne museí“ za podpory městského národního výboru dne 15. května expozici olomouckých památek přímo na radnici. Zde jsou domácí, hlavně však cizí návštěvníci radnice zhruba informováni o památkovém významu města.

Starší olomoucké historii byla věnována vitrina s ukázkami architektury přemyslovského hradu na dómě a se zvětšenou reprodukcí privilegia z roku 1261, kterým se mimo jiné povoluje založení kupeckého domu, pozdější radnice. Nejvíce exponátů bylo věnováno tradičnímu olomouckému orloji, jehož památky byly umístěny u vchodu do orlojové strojovny: otáčivá plastika Měsíce z barokního orloje, andělík ze zvonkové hry (1747—1945), figurka zvoníka, který odbíjel hodiny v letech 1810—1898, figurky tovaryše a mistra kováře, které měly na orloji stejnou funkci v letech 1898—1945 a tři figurky z návrhů M. Svolinské na současný orloj. Z památek místních cechů, které zároveň ukazují vyspělost cinařských dílen v 18. století, je vystavena série obřadních nádob. Drobnou expozici uzavírá vitrina s ukázkami výrobků keramických dílen v 18. a 19. století, bohatého lidového kroje z olomouckého okolí a hanácké zvláštnosti, slámou vykládaných kraslic.

Václav Burian

1. máj v Bruntále

První svátek práce r. 1890, výraz proletářské jednoty celého tehdejšího pracujícího světa, je památný pro Bruntálsko i tím, že dal podnět k první masové stávce a přinesl zdejším dělníkům první vítězství. Čelili mimořádným opatřením, která učinila místní buržoazie za pomoci úřadů a vojska.

1. máji předcházely z nařízení zdejšího c. k. okresního hejtmána Grosse porady všech starostů obcí tehdejšího soudního okresu Bruntál. „Na základě nich byly c. k. úřady nuceny v zájmu zachování klidu a pořádku použít vojenské pomoci“ — píše zápis ze schůze městské rady v Bruntále, konané v předvečer 1. máje. S uspokojením se dále konstatuje, že jedna setnina pěchoty do města již dorazila. Na návrh

starosty Ludwiga byly dále přijaty úřední pokyny pro udržení „klidu a pořádku“ a zvolen desetičlenný „bezpečnostní“ výbor.

Sociálně demokratická organizace v Bruntále (založená r. 1873 jako organizace textilních dělníků) svolala na 1. května na devět hodin shromáždění lidu do velkého sálu Hamburgerova hostince v nyní zbořeném pivovaru za zámkem. Přes 3000 dělníků se dostavilo, aby vyslechlo referát sociálního demokrata Floriána Baiera o významu 1. máje pro proletariát celého světa a o bídném postavení domácích tkalců na bruntálském okrese. Bylo nutno vysadit okna, aby všichni účastníci aspoň zvenčí mohli projev vyslechnout. Na závěr shromáždění byly vytyčeny požadavky dělníků a předány vedení společenstva textilních podnikatelů v Bruntále. Žádalo se v nich především stanovení pevných minimálních mezd za určité druhy výrobků, které místní továrníci soustavně tlačovali. Byly to současně první přesně formulované požadavky zdejších dělníků vůči podnikatelům.

Zatím co probíhalo shromáždění bylo město uvedeno skoro do stavu obležení. Dvě setniny pěchoty uzavřely všechny příchody do města, buržoasie sledovala závěrečný průvod se strachem. Šla ve svém strachu natolik, že dělníci, kteří byli vyhrůžkami donuceni nastoupit do práce, dostali odpoledne volno. Továrník Marburg, snad aby dostal své zaměstnance z města, věnoval pivo na odpolední výlet. Toto gesto však mu sympatie nezískalo, jak ukázaly pozdější události. První máj tedy skončil bez jakýchkoliv incidentů.

Odpověď na své požadavky dělnictvo očekávalo čtrnáct dní. Pak teprve svolalo společenstvo podnikatelů na pondělí 19. 5. schůzi a požadavky krátce odmítlo s poukazem na českou konkurenci. Nepovažovali ve své nadutosti ani za vhodné pozvat na schůzi zástupce dělníků. Zpráva o odmítnutí proběhla bleskově městem a za krátkou dobu se na náměstí shromáždily stovky tkalců, kteří šli společně od továrny k továrně a každého podnikatele se zvlášť tázali, zda na svém odmítnutí trvá. A tu se jeden vymlouval na druhého, svolí-li ten, pak on, že svolí také. Celá tato živelná akce probíhala klidně, jediné u továrníka Marburga vtrhla skupina demonstrantů do obchodu, rozházela zboží a demolovala schodiště, jinému pak byla vytlučena okna. Demonstrace trvala do pozdních večerních hodin, během ní docházelo k hojnému zatýkání. Na druhý den byla vyhlášena všeobecná stávka, ke které se připojila i Andělská Hora s celým okolím.

A opět byly obsazeny všechny ulice vedoucí do středu města; stávkujícím tak mělo být zabráněno získat posilu. Přesto byl okresní hejtman Gross, ač zprvu tvrdošíjně odmítal, donucen povolit na odpoledne veřejnou schůzi, kde byl zvolen stávkový výbor, který měl jednat s podnikateli. Po skončení schůze se všichni účastníci odebrali před okresní soud a vynutili si tam propuštění zatčených.

Pod tlakem těchto událostí připovědělo společenstvo podnikatelů další jednání na středu odpoledne. A tu, zatím co zástupci jednali s podnikateli, se na náměstí shromáždilo přes tři tisíce dělníků, mezi nimiž bylo mnoho těch, kteří se vyzbrojili starými puškami, šavlemi i tlustými klacky. Seřadili se do čtyřstupů a pochodovali slavnostně hlavními ulicemi města. Svým vystoupením donutili podnikatele přistoupit na všechny jejich požadavky, především na dodržování stanovených minimálních mezd. Stávku posléze uzavřelo shromáždění v parku, kde byl vyhlášen výsledek úspěšného boje.

Tímto vítězstvím však boj bruntálských textiláků nekončí — vlna zatýkání, jež zakrátko nato následovala, rušení příslibů ze strany podnikatelů, však již nepatří do této kapitoly z dějin dělnické třídy na Bruntálsku, kapitoly o slavném 1. máji roku 1890 a první vítězné stávce.

Viktor Weiser,

Okresní vlastivědné museum v Bruntále

Stavební historie budov Moravské filharmonie v Olomouci

Moravskou filharmonii hostí skupina tří budov ve Slovenské ulici číslo 5; budovy jsou rozestaveny kolem úzkého, ale dlouhého dvorku, který do ulice je ohrazen zdí. Jedna budova, pop. číslo 587, stojí na rohu Sokolské ulice, druhá je ve dvorku, stojí po celé jeho délce a spojuje první budovu s třetí, pop. čís. 594, která je umístěna až na rohu Dominikánské ulice a vystupuje svým průčelím do úzké uličky Slovenské.

Budovy patřily i s dnešní uličkou k protějším klášteru dominikánskému, dříve bernardinskému - františkánskému. Klášter byl založen roku 1453 na tehdejší olomouckém předměstí Bělidlech za městskými gotickými hradbami, a to na volném prostranství, na kterém kázal v měsíci srpnu roku 1451 známý kazatel Jan Kapistrán. S klášterem postavili také dnešní kostel Neposkvrněného Početí Panny Marie, který byl vysvěcen 28. srpna 1468. Po založení kláštera vzrůstalo toto předměstí tak, že bylo brzy po roce 1526, z obavy před vpádem Turků, obeháno hradbami a připojeno k městu.

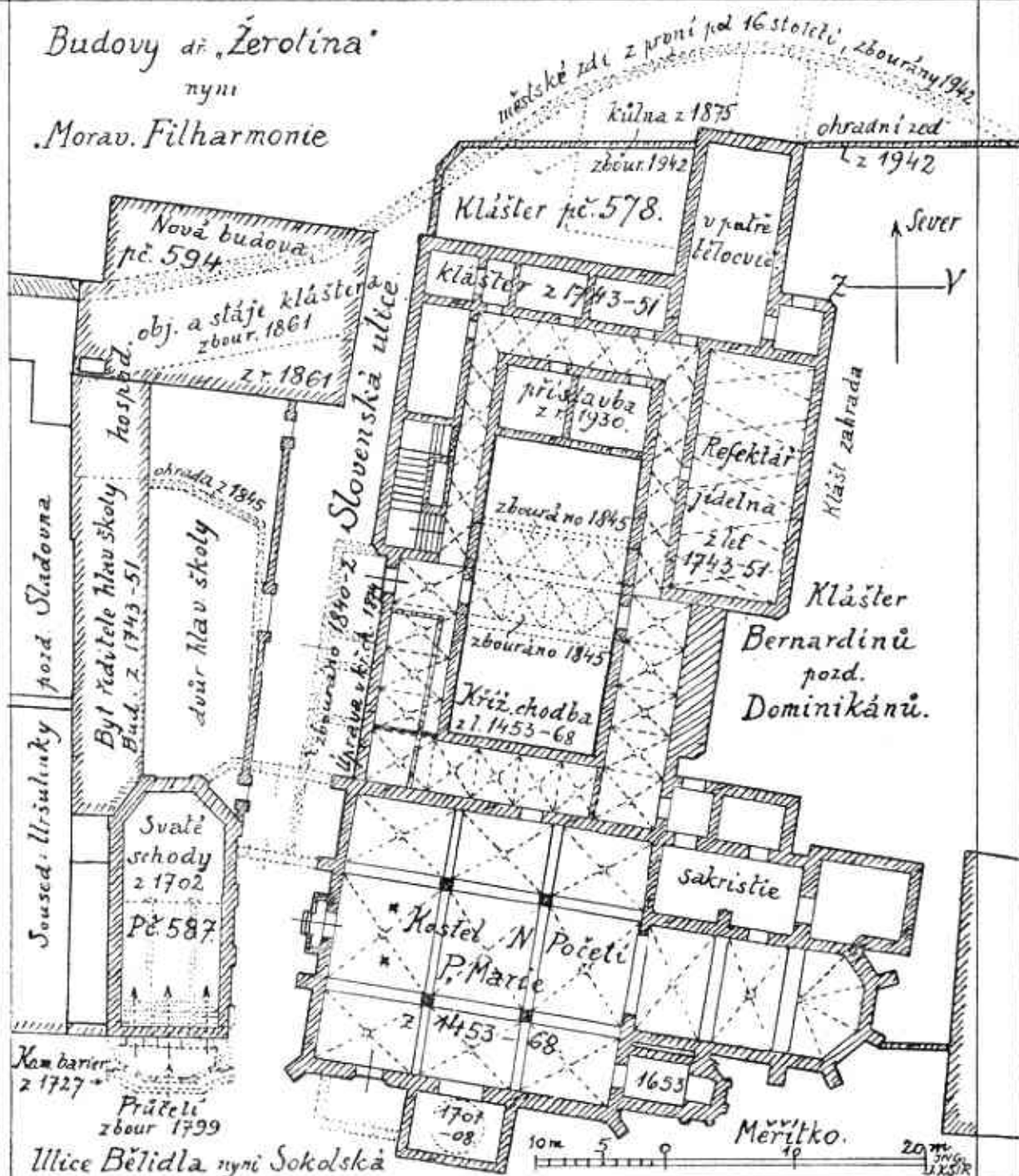
Na pozemku, proti klášternímu kostelu, byly již v 16. století lázně, neboť přímo za klášterem teklo rameno řeky Moravy, avšak za třicetileté války budova lázní propadla zkáze, zřítla se a místo zůstalo od té doby pusté a prázdné. Až teprve po roce 1700 obrátil se kvardián bernardinského kláštera na město Olomouc s prosbou o věnování tohoto pozemku na stavbu kostelíka, ve kterém měly být umístěny „svaté schody“; pozemek také obdrželi a byl jim odevzdán 20. září roku 1701. Kostelík stavěli v příštím roce, neboť klášter žádal 17. července 1702 město o vypálení cihel v Kyselově a o darování cihel k stavbě. Potíže ve stavbě jim dělaly uršilky, které měly v sousedství svůj klášter.

Vystavěný kostelík, ovšem bez původního hlavního průčelí, stojí na rohu Sokolské ulice a je užíván filharmonii; kostelík měl před průčelím otevřenou terasu s kamennou balustrádou, přistavěnou v roce 1727, která zasahovala až 4,5 m do ulice. Kostelík byl formy podélné, asi 20 m dlouhý a 9,30 m široký, s trojbokým kněžištěm; po délce byl rozdělen na tři části a v každé bylo schodiště vedoucí do patra; po středním, nejširším schodišti, stoupalo se po kolenou nahoru do horní kaple k oltáři a po krajích se scházelo dolů; schodů bylo v každém schodišti 28 a byly v nich uloženy ostatky mučedníků. Průčelí mělo mezi okny zdvojené pilastry velkého řádu s volutovou hlavicí s věncí a s patkou na vysoké zdobené, kamenné podnoži, jak jsou zachovány ještě na bočním průčelí. Přední, odbourané průčelí, nebylo rovné, ale uprostřed přestavěno do ulice a po krajích ustupovalo konkávně a mělo mezi pilastry tři vchody s portály; zbývající plochy průčelí byly zdobeny reliéfní plastikou. Podobné uspořádání bylo i v patře, které patrně celé ustupovalo zpět proti přízemní; budova byla nahoře nad římsou zakončena attikou s balustrádou a s figurální výzdobou, jak ukazuje zachovalý olejový obraz průčelí. Také vnitřní výzdoba řezbářská i obrazová byla bohatá, dosvědčují to zachovalé rytiny průčelí a oltáře, pořízené rytcem Josefem Schindlerem z Olomouce.

Kostelík byl oddělen slepou uličkou od klášterního kostela, ale již za vchodem do kostela byla ulička uzavřena vjezdovou branou od klášterního prostranství. Ke klášternímu kostelu k severu přiléhala budova kláštera; nejdříve byla gotická křížová chodba ještě z 15. století, současně postavená s kostelem; k té přiléhala druhá chodba ve dvoupatrové budově polem čtvercového dvora z roku 1743; v ní bylo hlavní schodiště, velká jídelna, obrácená k zahradě a k severu vystupovala ze čtverce budov budova tělocvičny.

Ke kostelíku svatých schodů přiléhá dosud jednopatrová budova postavená na majetkových hranicích, dlouhá 31 m a hluboká 6,5 m. Dále pokračovala, dnes již nikoliv, skoro v pravém úhlu k dnešní budově, jednodušší budova, stejného typu podél městských hradeb až k hlavní budově klášterní a uzavírala prostorný dvůr. Tyto dvorní budovy byly patrně postaveny ve stejné době jako budova kostelíka a sloužily hospodářským účelům.

Budovy dr. Žerotína
nyní
Morav. Filharmonie

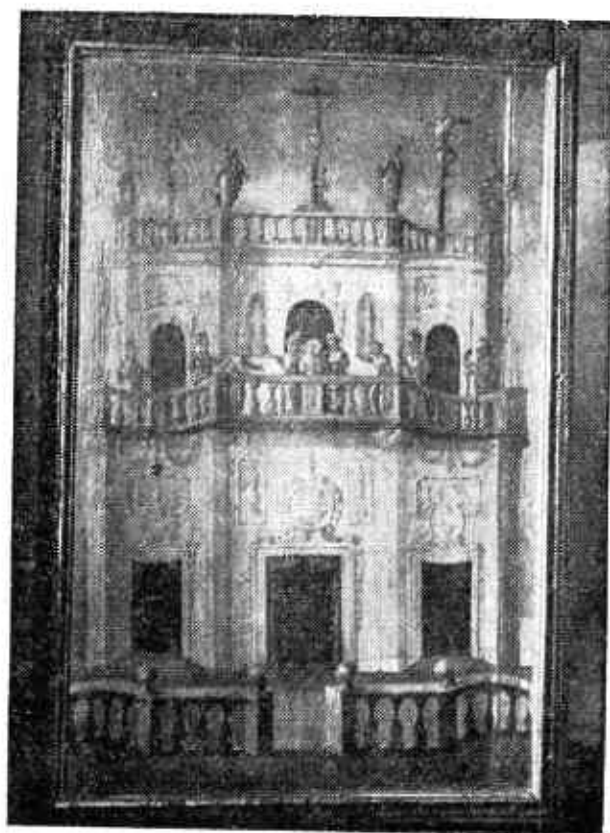

Situace budov kolem ulice Slovenské.

Reformací císaře Josefa II. byly některé kláštery zrušeny, mezi nimi i kláštery bernardinů - františkánů. Olomoucký klášter byl zrušen 18. října 1785, jmění bylo konfiskováno ve prospěch nově utvořené Matice náboženské a budovy byly zabrány státem. U olomouckého kláštera bylo postupováno tak, že klášterní budova s kostelem byla přidělena dominikánům, kteří se sem přestěhovali ze svého kláštera u kostela sv. Michala. Podobně se stalo sousedkám uršulinkám, které zde byly od roku 1697; ty se odstěhovaly do zrušeného kláštera sester dominikánek v Kateřinské ulici.

Nežli se přestěhování uskutečnilo, měla být v klášteře umístěna hlavní škola, která byla v Olomouci zřízena již roku 1775; byla to škola na úrovni pozdější nižší střední nebo měšťanské školy, anebo na úrovni dnešní 8leté střední školy. Byla umístěna v budově mořické farní školy, kde měla málo místa, a proto se počátkem roku 1799 uvažovalo umístit 1. třídu v tělocvičně kláštera, 2. třídu v jídelně - refektáři a 3. třídu v kostelíku svatých schodů; byt ředitele školy byl v patře dvorní budovy u kostelíka a byt pomocných učitelů tamtéž v přízemí. Hlavní škola byla zde také umístěna od října 1799, ale aby třídy byly pohromadě, přestavěl se k tomuto účelu kostelík; průčelí, přesahující do ulice, a schody se odbouraly, prostor uvnitř se přehradil dvěma stropy a získaly se tak tři učírny. Byty byly ve dvorní budově, ale pouze o 9 oknech, a školní dvorek se ohradil zídou od klášterního dvora. Přestavba se ukončila roku 1802. Zbývající části kláštera obdrželi dominikáni a v sousedství vznikla sladovna měšťanského pivovaru místo kláštera uršulinek.

V letech 1840 až 1842 odbourali dominikáni nevhodné a stavebně zchátralé přístavby při klášterní budově (stály v dnešní ulici); v roce 1845 vybourali vlhkou příční budovu, oddělující oba dvory křížových chodeb, klášter vhodně zvelebili a opatřili novým, dnešním vstupním portálem. Současně bylo doporučováno dominikánům, aby zbourali i onu dvorní budovu s kůlnami a stájemi, stojící podél hradeb

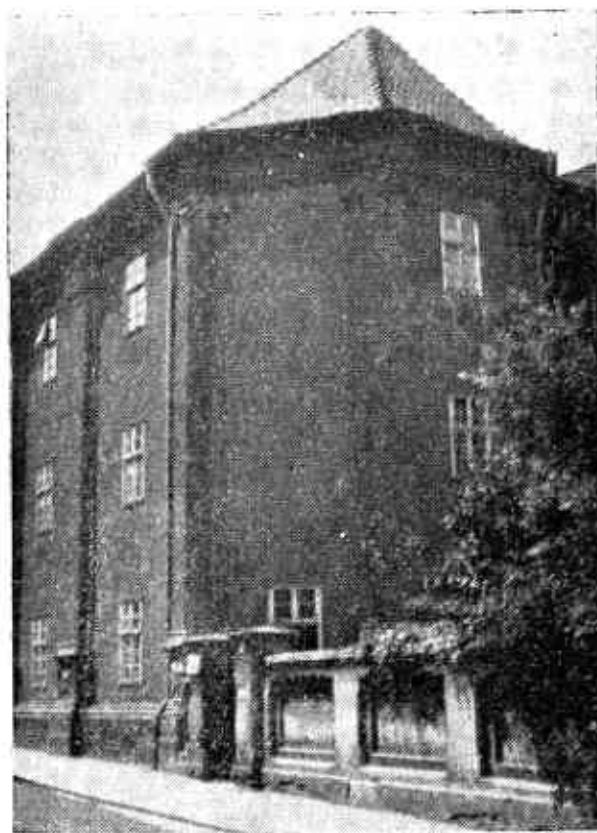

Portál bývalého kláštera dominikánů z roku 1845. (Foto r. 1955.)
Průčelí kaple sv. schodů, olejomalba z doby po r. 1727. Průčelí zbouráno r. 1799.

a přiléhající k bytu ředitele hlavní školy. To se uskutečnilo až po 14. září roku 1861, kdy byly pozemky kláštera vykoupeny školní správou, a na nově zregulovaném místě byla postavena nová jednopatrová dnešní budova velikostí $13,60 \times 20$ m, kde byly zřízeny velké učirny. Budova byla připojena k dvorní budově bytů, kde ve dvoře zřízena byla v patře velká místnost se segmentově vyčnívajícím arkýřem a pod ním vchod do budovy s jednoduchým kamenným portálem. V této době vznikla vlastní ulice sama a dvůr byl ohrazen k ulici zídou se dvěma vchody a s vjezdem uprostřed.

Tak byly vystavěny veškeré objekty, kterých dnes užívá filharmonie. V roce 1878 se do budov nastěhoval německý učitelský ústav, který zde byl umístěn až do roku 1902, kdy se nastěhoval do své nové budovy v dnešní Fierlingrově třídě číslo 12 (budova lékařské fakulty). Pak byly budovy prázdné, teprve až budova české matiční reálky, která stojí na druhé straně dominikánského kostela v Sokolské třídě čís. 19, nestačila návalu žactva, bylo těchto volných budov použito jednak pro školní kabiny a sbírky (v kostelíku svatých schodů) a zadní budova pro dvě učirny a velkou kreslírnu. V kreslárně vyučoval známý olomoucký grafik profesor Karel Wellner, objevitel olomouckých krás; nesmělo mu vadit, že jeho kreslárna měla po celou dobu stropy na spadnutí, podepřené trámy. Reálka používala budovy až do září roku 1920, kdy se přestěhovala do nové budovy Polívkovy reálky na nábreží Přemyslovců.

V roce 1928 koupil hudební spolek „Žerotín“, tyto objekty a ihned je také upravil a přestavěl pro účely své pěvecké a hudební školy podle návrhu brněnského architekta Klaudy Madlmayra; zřídil nové stropy, postavil pohodlná schodiště, šatny, hudební učirny a odpovídající hygienická zařízení. Získány byly tři velké sály, v zadní budově $8 \times 18,50$ m veliký a v kostelíku dva sály 7×17 m velké. Od října roku 1951, kdy Žerotín se stal součástí Moravské filharmonie, byla budova převzata

Arkýř dvorní budovy býv. hlavní školy z r. 1861. (Foto r. 1955.)
Severní průčelí býv. kaple svatých schodů po úpravě r. 1802 a r. 1928. (Foto r. 1955.)

správou filharmonie a plní dále svůj účel, pro který byla upravena, pro šíření znalosti hudby a zpěvu. Koncem roku 1956 byl sál v prvním patře do Sokolské ulice propůjčen Klubu kulturních pracovníků v Olomouci, kteří tam mají své klubovní místnosti.

Inž. Josef Kšíř

V Olomouci 25. a 26. VI. 1955.

LITERATURA: Časopis Vlast. Spolku Musej., Olomouc, roč. 37-1926, str. 101, roč. 38-1927, str. 141, roč. 39-1927, str. 109. — Moravia, noviny, roč. 8, čís. 67 z 5. VI. 1845, str. 268. — V. NESPOR, Dějiny města Olomouce, 1936. — J. KUX, Geschichte d. H. St. Olmütz, 1937. — Jubilejní zpráva st. reálky v Olomouci, 1902-1927, str. 13. — Rukopisy z archivu města Olomouce. — Plány ze stavebního odboru pro výstavbu města Olomouce a z archivu býv. kláštera dominikánů v Olomouci.

Vyobrazení: Obrázky k článku jsou od inž. Jos. Kšířa; dvě mědirytiny A. J. Schindlera z r. 1726 jsou reprodukovány v citovaném ČVSM Olomouc, roč. 39-1927, na str. 111 je zobrazeno průčelí kostela a na str. 113 oltář v patře.

Příspěvek k rodopisu Šternberska

Příjmení, jakožto nezbytný doplněk jména neurozeného poddaného, objevují se v českých zemích už před válkami husitskými. Jsou to zjevy poměrně řídké, protože velká většina poddaných je v urbářích označována jen křestním jménem. V dochovaných urbářích z této doby¹ nalézáme toho doklad. Příjmení mají zde charakter jména přídavného a vystihují zjev nositele tohoto jména po fyzické stránce, např. Czerny, Hladky, Ssediwy atd.² Tato rodová jména tvořil si lid sám k bližšímu označení souseda, jehož jméno bylo ve vsi zastoupeno tak bohatě, že bylo nutno nějak blíže označit osobu, o kterou se jednalo.

Postupem doby pramen rodových jmen se stával bohatší a různorodější a příjmení vykreslují už nejen zjev jmenované osoby, ale vystihují už i vlastnosti duševní nebo fyzické, původ, náboženství, záliby, položení gruntu ve vsi, národnost aj. Každý kraj měl v době, kdy se užívání příjmení vžilo a ustálilo, svůj zvláštní ráz příjmení po stránce kmenoslovné. V tomto článku nebudeme řešit tento slovesný problém, ale uvedením několika příkladů s poukazem na původ a smysl příjmení chci přispět skrovnou hřívnou k rodopisu v podhůří Jeseníků. Příklady jsou vybrány z českých nebo kdysi českých vesnic a měst bývalého šternberského panství za dobu asi dvou století. Jako pramenů je použito urbářů šternberského panství, gruntovních knih a farních matrik. Při jméně udaná ves a letopočet značí, kde a kdy se toto jméno prvně vyskytuje.

BENÁTKY	T l a m a č 1531;
BOHUŇOVICE	Pavel Potmělout, asi 1650 (v hanáčtině: vychytrale zálučný, škodolibý, falešný);
DÁLOV	H o r k ý 1515 (povahově prudký);
DĚDINKA	Martin Žižů 1590, 1652, Jíra Kostka (hráči kostek; „žiž“ byl hráčský výraz, něco jako naše karetní výrazy), Jan Nezbeda 1546;
HNOJICE	Neřád lazebník 1515, 1531, Vašek Hrdejch, Macek Cigán, Vavra Srkal, Haras lazebník (hlučný, mnohomluvný), Hlupačka vdova — vše 1546;
HUZOVÁ MOR.	Beneš Nevrlý 1590;

¹ J. EMLER: Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými; Praha, 1881. — J. TRUHLAŘ: Urbář zboží Rožmberského z r. 1379; Praha, 1880. — B. BRETHOLZ: Das Urbar der Liechtenstein. Herrschaften aus dem J. 1414.

² V dalším budou udána jména v dnešním přepise.

KRAKOŘICE	Deymal 1515 (nafoukaný, nadýmá se; ne kuřák!);
LAŠTANY	Martin Nemrava, asi 1650;
LUŽICE	Neřád 1515;
MLADĚJOVICE	Jan Neřádů 1546;
ŠTARNOV	Chudina 1546, Rozney 1590 (hrozný, snad rváč);
ŠTĚPÁNOV	Salka Babyrádová, asi 1650;
ÚJEZD	Matěj Hrubec 1546.

b) Podle fyzických vlastností:

malá nebo velká postava: Matoušek – LUŽICE a M. HÚZOVÁ 1515, Martin-
ka – DĚDINKA a M. HÚZOVÁ 1515, Matějíček –
M. HÚZOVÁ 1515, Menšík, Mikšík – STÁDLO 1515,
Pavelček – HNOJICE 1515, Paleček – ÚJEZD
1515, Vaníček, Drobný, Slabý – LUŽICE 1515;
Dlouhý – ÚJEZD 1515, Jan Velíkej – MLADĚJO-
VICE 1546, Těžký – HNOJICE 1515;

vzhled: Hřivů, Černý – ÚJEZD 1515, Lejsek, Hladký
MOR. HÚZOVÁ 1515, Šeda, Šedivý, Bílý, Zlatý –
HNOJICE 1515;

tělesná vada: Svědík a Prašivej – ŘÍDEČ a HNOJICE 1515 (asi
kožní choroby), Jan Žížka – DĚDINKA 1515 (jedno-
oký nebo Husita), Šilhan a Šilhavý – BĚLÁ 1515
a HNOJICE 1546, Škovrtal – HNOJICE 1590 (klopýtal
v chůzi nebo řeči), Kvokalů – HNOJICE 1590 (kokr-
havá mluva), Šeplavý – HNOJICE 1590 (vada řeči),
Křivej – ŠTARNOV 1615.

c) Podle řemesel:

HNOJICE	Jan Dráb 1546;
HÚZOVÁ MOR.	Jan Zedník 1515, Václav Holomek – před 1590 (če- ledín);
KRAKOŘICE	Mikuláš Kabát 1515 (krejčí);
MEDLICE	Martin Uhlář 1515;
MLADĚJOVICE	Hudec 1515 (muzikant);
ŘÍDEČ	Žák 1515 (chodil do školy, studovaný);
ŠTERNBERK	Vašek krejčíř, Blažek kovář, Mikuláš kožišník, Blaha mly- nář, Tomáš zvoník, Kuchař Vojtek, kuchynista Vaněk, Matěj pivavárek – vše 1515;
ÚJEZD	Bubeník 1515 (byl na vojně tamborem).

d) Podle místa původu:

1. Podle vsí:

BENÁTKY	Vavra Štěpánský 1664 (ze Štěpánova);
DÁLOV	Petr Dálovský 1515;
HNOJICE	Lištejnský 1660 (z Lichtštejna – předměstí Štern- berka), Ostravský 1664, Matouš Popůszke 1664 (ze dvora Popůvek u Pňovic);
HÚZOVÁ MOR.	Havel Berounský 1590 (z Mor. Berouna);
CHABIČOV	Nákelská 1515 (zřejmě vdova);
KUNČICE	Jan Spachovský a Jan Petrovský 1515 (ze Spa- chendorf - Leskovec n. Moravicí a z Hraničních Petrovic);
LHOTA U ŠTERNB.	Blatecký 1515 (z Blatce u Prostějova?);
MLADĚJOVICE	Piňovský 1515, Buráček Stránský 1515 (z Malé Strany, dnes součást Mladějovic);
ŠTARNOV	Blažej Popovský 1648 (ze dvora Popůvek);

ŠTERNBERK Benadzký 1515 (z Benátek), Huzovský 1546;
Hradecký 1515 (Hradec u Šternb.);
ÚJEZD Pernický 1515 (Brníčko u Uničova).

2. Podle polohy gruntu:

HNOJICE Doubrava 1515 (z lesa Doubravy, který se rozkládal v rovině kolem řeky Moravy), Jíra Padělků 1531 (doměk na padělkách), Hurka 1531;
HÚZOVÁ MOR. Dubský, Kaštánek 1590 (chalupa v dubí, pod kaštanu), Blažek Zahrada 1546 (ze zahradnické usedlosti);
CHABIČOV Vrbný 1515;
MLADĚJOVICE Jan Olšovej 1546;
ÚJEZD Kopečný 1515, Dubský 1515.

e) Podle náboženství dostal usedlík příjmení zřejmě jen v tom případě, že jeho náboženství nesouhlasilo s náboženstvím ostatních usedlíků v obci:

Martin a Matěj Pikus ŠTERNBERK a LUŽICE 1515 (Čeští bratři – piknosí, piknosky);
Jan Žižka DĚDINKA 1515 (husita nebo jednooký);
Jan Hus MLADĚJOVICE 1515 (husita);
Jan Mojžíš DĚDINKA 1531.

f) Podle národnosti nebo příjmení, které si usedlík vysloužil při některém vojenském tažení:

Matouš Čech HNOJICE 1664 (zřejmě z království);
Niemecz ŠTERNBERK a KUNČICE 1515;
Matouš Polák HNOJICE 1546;
Martin Turek DĚDINKA 1590;
Harum KRAKOŘICE 1515 (maďarsky tři);
Harum ŠTARNOV 1546 (uvádí se na konskripčním čísle 3, dnešní grunt čp. 20).

Rodová jména tvořila nejen živý prvek v ústech lidu, ale i v péru matrikáře nebo zámeckého písaře. Lid sám přetvářel rodová jména sousedů buď využívaje libozvučnosti, zjednodušoval, ironisoval nebo německá jména zčeštoval. Farář nebo písař, neznající správného znění jména, zapisovali je podle poslechu zkomoleně, zněmčovali nebo zčeštovali podle své mateřštiny:

Vakava – Vaka – Baka (HNOJICE 1546, BENÁTKY 1769); Chudý – Chuda – Chudý (MOR. HÚZOVÁ 1590); Hašek – Hasák (HNOJICE 1664); Kršek – Krček (HNOJICE); Gada – Hada – Hadra (HNOJICE); Horák – Horáček – Horníček (ŠTARNOV); Kleznar – Kremsar – Klensar – Krembsar – Gremšar – Klinhart – Kerhart – Glensar – Klenhart – (ŠTARNOV); Steiger – Steker – Štegír – Štégar (ŠTARNOV); Hannel (Němec z Langgasse u ŠTERNBERKA) – Hándl (HNOJICE); německý Mikuláš – Nickl vytvořil ve ŠTARNOVĚ bohatě rozvětvený rod Nyklů; Jíra Hirsch – Hereš (HNOJICE před 1664); Matěj Vogl – Pták (HNOJICE 1684); Šťastný – Castní (ČABOVÁ 1515); Václavek – Wenczlavek (BEROUN 1515).

g) Nový usedlík na poustevce po husitských nebo českouherských válkách dostal jméno Novák (ŠTERNBERK 1515), Nováček (HNOJICE 1531), Neubauer (HERČIVALD 1515).

Doba renesance vnesla svůj latinisující vliv nejen do umění a života (šlechty), ale zapůsobila i na vrstvu střední, dávající vyznít ryze českému rodovému jménu cizokrajně, latinskou příponou -us, ius. Tuto změnu rodového jména nepůsobí lid, ani farář nebo písař u vrchností, ale provádějí ji sami vlastníci tohoto jména. Jsou to ponejvíce protestantští predikanti, profesori vysokých škol, kantoři, katoličtí duchovní, tedy vzdělanci, ba i někteří bohatí měšťané. Postupem doby se tato latinisace rodových jmen ztrácí (buď sestupem z kruhu vzdělců nebo zchudnutím).

takže dnes je latinisované rodové jméno vzácností (Horatius - Horák, Pistorius - Pištec).

h) Pretorius, protest. kazatel BÍLČICE 1569; Angelus, Plumberus - protest. kazatelé DVORCE 1534 a 1608; katol. faráři Olerus - Oehler 1581, Wenzeslaides 1589, Grachus 1671, Marchatius - Machatius - Macháček 1599 a kantor Kernerius - Kerner 1683 v HNOJICÍCH; protest. kazatelé Barbatius 1593, Irlichus - Irlich 1614 a Janitius 1620 v JIRÍKOVĚ; Cranerus - Craner, protest. kazatel 1559 v PASECE; Teczlerus - Teczler 1556, Gambinus 1608 protest. kazatelé a převor kláštera Prinesius 1625, ŠTERNBERK; Gallus - Havel, český kazatel v MOHELNICI a ŠTERNBERKU 1559; Maudrius - Moudrý, protest. kazatel 1607 v ÚJEZDĚ a MLADĚJOVICÍCH; Markus měšťan DVORCE 1515; Stredony (asi Stredonius - Střední) sedlák ve ŠTARNOVĚ 1666.

Od rodových jmen, vzešlých z povahových vlastností usedlíka (viz ad a), tedy jmen vystihujících někde mírněji, někde tvrději jeho povahu, byl pak jen malý krůček ke jménům přímo karikujícím osobnost vlastníka tohoto jména. Jména pak zní směšně nebo posměšně, ba, promítnuto do naší doby, hanlivě a urážlivě. Dříve však nebyla pocíťována jako příhoda, i když, podle našeho dnešního vkusu jsou neslušná. Byla chápána jen jako výraznější vystižení vlastnosti nebo zvyku uživatele. Povahovou vlastnost nebo rys takto označené osoby nejde mnohdy blíže vysvětlit, mohlo třeba jít jen o oblíbené úsloví, z něhož pak bylo příjmení vytvořeno. Není tedy možno vytvořit přesnou hranici mezi rodovými jmény, poslými z povahové vlastnosti a jménem posměšným a hanlivým.

ch) Příjmení posměšná a hanlivá:

BENÁTKY	Bulička 1531;
BOHUŇOVICE	Martin Tebevizera 1674;
DĚDINKA	Houser 1515, Talavašek 1531, Sysel 1531;
DVORCE	Klor Blesko 1515 (Bleška?);
HNOJICE	Barbora Žabcová 1515 (chudák, nuzák);
HÚZOVÁ MOR.	Pyskač 1546 (hubatý), Urban Zchudajedů 1649;
	Hřích 1515 (nadávka), Karhanů 1515;
	Martin Přikotil 1590, Zabrlička 1590;
	Valouch Pekelník, Pekelnej 1590;
	Hrochař 1546, Šparpálek 1652;
LAŠTANY	Jakub Holibrada 1646;
LHOTA	Václav Kabusta 1531 (Kapusta?);
LUŽICE	Jíra Žabcův 1515 (chudák, nuzák);
	Vášek Pecivál 1546;
MLADĚJOVICE	Jan Kokrhan 1515, Jakub Čičánek 1515 (ukňouraný),
	Jan Jelito 1546;
ŠTERNBERK	Oškvarko 1515, Klobasa 1531, Dršvaněk 1531;
ÚJEZD	Vajíčko 1515;
UNIČOV	Jiřík Zvodinos 1615;
HNOJICE	Pavel Hovňák 1590;
HÚZOVÁ MOR.	Matěj Osralek 1515;
LUŽICE	Vášek Šaustala 1515;
MLADĚJOVICE	Jan Prdějů 1546;
ÚJEZD	Prdělák 1515.

Zvláštní druh rodového jména tvoří přezdívky nebo přídomky. Tyto jsou v písemných pramenech rodopisných uvozeny slůvky alias, vulgo, zvaný, jinak, pomlčkou nebo stojí samy o sobě. Mají charakter posměšný a byly dávány z nejrozmanitějších důvodů. K porozumění těchto důvodů je zapotřebí znalosti příbuzenstva, zaměstnání nebo polohopisu vsi takto přezdívané osoby.

i) Přezdívký:

BENÁTKY
HNOJICE

ŠTARNOV

Bartoň Neplech — Belhák 1590;
Matouš Perníček — Kuchta po 1623 (otec Kuchta);
Vavra Macků — Holoubek 1664;
Blažej Karlíček, Kadejček — Macků před 1652;
Matěj Smetana — Zabrdovský 1702 (vzal si vdovu po Havlu Zabrdovském);
Jíra Mazač, Mazák — Drápal 1664;
Václav Topič — Pelcka 1664;
Anton Bartoš — Břeha, Břehový 1700;
Jan Rybář — Látal 1664 (vzal si vdovu po Janu Látalovi);
Blažej Hrbáček — Mauzer 1666 (po svém předchůdci na gruntě);
Jan Kuba — Učák 1842 (učák je hanácky jedna část hovězího žaludku);
Jakob Lukeš — Lukešek 1817 (asi malé postavy);
Jiřík Němec — Kordulínek 1696 (po matce Kordule; asi malé postavy);
Martin Engliš — Suchánek 1664;
Vavra Dreyseitl — Peřina, Březina 1636;
Jíra Obšil, jeho syn a vnuk — Regentové 1660;
Martin Jurka — Fux asi 1650;
Jakub Klimeček — Zimmer 1662;
Řehák Jelínek — Hudec 1673;
Jíra Smetana — Hadač 1709;
Jan Bartoš — Bartošek 1636;
Jakub Polášek — Strnisko 1691;
Pavel Filip — Filejpek 1691;
Kubínové jsou potomci Kuby;
Kubištové je jedna větev Jakuba Jurky;
Pavlíkové jsou potomci otce Pavla Filipa;
Kateřina Meřpeklo 1615 (její syn byl Jiří Příbyl).

ŠTERNBERK

Karel Morav

*

Pro nedostatek místa přineseme zprávu o akcích v Týdnu muzeí, konaných v KVM, v příštím čísle *Zpráv*.

*

K obr. na obálce.

Diorama „chýše neolitického člověka“ v prehistorické expozici KVM Olomouc. Záběr z aktivu vlastivědných pracovníků — předávání čestného uznání zasloužilým pracovníkům. Vlastivědná výstava obce Trusovic. Z expozice olomoučan na olomoucké radnici. Záběr z prehistorické expozice v KVM Olomouc. Detail — Homo předměstensis — v prehistorické expozici v KVM Olomouc. (Všechny snímky J. Jurýšek.)

Zprávy KVM Olomouc vycházejí jednou za 2 měsíce. Rediguje redakční rada. Tisknou Moravské tiskařské závody, n. p., závod 11, Olomouc, Dominikánská čis. 3.
R 062318

